

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vzdělání sluchově postižených dětí ve vybraných zařízeních v Čechách a na Moravě v 19. století

Education of children with impaired hearing in selected pedagogical facilities in Bohemia and Moravia in 19th century

Barbora Hálková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Pokorný, CSc.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání – Dějepis se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Vzdělávání sluchově postižených dětí ve vybraných zařízeních v Čechách a na Moravě v 19. století* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11.7. 2024

Barbora Hálková

.....

Mé poděkování patří prof. PhDr. Jiřímu Pokornému, CSc. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování věnoval. Dále bych ráda poděkovala mé babičce, která mě přivedla k samotnému tématu této práce.

ABSTRAKT

Předmětem výzkumu této bakalářské práce je vzdělávání neslyšících dětí v Čechách a na Moravě v 19. století. Analytickým subjektem je vzdělávací proces a následné výukové metody v Pražském ústavu pro hluchoněmé, Moravskoslezském ústavu pro hluchoněmé a třech diecézních ústavech. Odborná literatura je využita k vytvoření přehledu historického vývoje analytického předmětu. Práce rovněž vyzdvihuje významné vyučující a jejich přínos v daném oboru.

Vznik nových ústavů sebou přinesl i konflikt mezi výukovými metodami – metodou orální a metodou manuální. Metody existovaly simultánně a bylo na vyučujících, aby se rozhodli, kterou budou využívat. Kombinace metodologického konfliktu a vzniku přelomové Frostovy kombinované metody ovlivnila vyučování na našich ústavech, kdy se manuální metoda praktikovala v různé míře až do počátku 20. století, což neplatilo pro zahraniční ústavy.

KLÍČOVÁ SLOVA

Vzdělávání sluchově postižených, orální metoda, znakování, bilingvální metoda, speciální pedagogika, odezírání, Václav Frost, Karel Berger, Karel Kmoch

ABSTRACT

The research area of this bachelor thesis is the education of deaf children in Bohemia and Moravia during the 19th century. Subject of analysis is an educational process and consecutive teaching methods at the Prague Institute for the Deafblind, Moravian-Silesian Institute for the Deafblind and three diocesan institutes.

The conception of new institutes brought a conflict between the educational methods – the oral method and the manual method. Both of these methods existed simultaneously, and it was up to the educators to decide which method to use. The combination of methodological conflict and the inception of a new groundbreaking Frost's combined method influenced the teachings at our institutions, where the manual method was practiced until the beginning of the 20th century, which was not that common abroad.

KEYWORDS

Education of the hearing-impaired, oral method, signing, bilingual method, special pedagogy, lip reading, Václav Frost, Karel Berger, Karel Kmoch

Obsah

Úvod.....	6
1 Přehled vzdělávání neslyšících a proměny jejich vnímání společností napříč historií.....	7
1.1 Starověk, středověk	7
1.2 První učitelé neslyšících	9
1.3 Počátky institucionalizovaného vzdělávání neslyšících	13
1.3.1 Milánský kongres.....	16
2 Výukové metody používané ve výuce sluchově postižených	17
2.1 Orální metoda (monolingvální/monokulturní přístup)	17
2.2 Bilingvální metoda (bilingvální/bikulturní přístup)	19
2.3 Metoda totální komunikace	20
3 Vzdělávání sluchově postižených v Čechách.....	22
3.1 Pražský ústav pro hluchoněmé	22
3.1.1 Vznik ústavu	22
3.1.2 Umístění ústavu	26
3.1.3 Významní učitelé a jejich používané metody	28
3.1.3.1 Karel Berger	28
3.1.3.2 Jan Mücke.....	31
3.1.3.3 Petr Miloslav Veselský.....	34
3.1.3.4 Václav Frost	35
3.1.3.5 Václav Koťátko	38
3.1.3.6 Karel Malý.....	39
3.1.3.7 Karel Kmoch	42
3.2 Moravsko-slezský ústav pro hluchoněmé v Brně.....	44
3.2.1 Jan Valíček.....	45
3.3 Diecézní ústavy pro hluchoněmé.....	48
3.3.1 Litoměřice.....	48

3.3.2	České Budějovice	49
3.3.3	Hradec Králové.....	51
	Závěr	53
	Seznam použitých informačních zdrojů.....	55

Úvod

Cílem bakalářské práce je sledování procesu vývoje vzdělávání sluchově postižených dětí v průběhu 19. století. Sledován je tento vzdělávací proces ve vybraných ústavech pro neslyšící v Čechách a na Moravě. Podnětem zpracování tohoto tématu byla studijní „sonda“ v mé rodině, kdy mí praprarodiče navštěvovali tyto ústavy pro neslyšící. V rámci této sondy jsem tak poznala průběh vzdělávání a socializace mých praprarodičů do tehdejší běžné společnosti. Dalším podnětem pro zpracování tohoto tématu byla rešerše, kterou jsem si zpracovávala, a při které jsem zjistila, že ačkoliv jsou metody používané ve výuce sluchově postižených popsány, nedostatečná pozornost je věnována jak tehdejším propagátorům těchto metod na našem území, tak jejich výsledkům. Proto jsem se též rozhodla ve své práci vyzdvihnout i významné osobnosti tohoto výchovného proudu, které zaznamenávali nemalé úspěchy nejen na našem území. K dosažení cíle mé práce jsem využívala primárně publikační a odborné zdroje, opřené o primární prameny písemné povahy, jakými jsou odborné články, výroční publikace a dobová periodika.

Úvodní kapitola se věnuje postupnému vývoji společenského vnímání sluchově postižených v jednotlivých historických etapách. Mimo to zde zaznamenávám i postupný pedagogický obrat ve vztahu k sluchově postiženým. Tato etapa, sic byla náročná, nám postupně poukazuje na postupný myšlenkový vývoj vedoucí ke vzniku prvních ústavů takto zaměřených. Poslední částí první kapitoly je pak představení a definování prvních výukových metod, vznikajících soustavně při vzniku prvních velkých ústavů pro sluchově postižené, tj. metoda francouzská a metoda německá. Ačkoliv se představitelé těchto dvou metod dostali do sporu, otevřelo to další dveře do společenského diskurzu o vnímání výchovy a vzdělávání sluchově postižených. V závěru kapitoly proto zmiňuji též Milánský kongres, který rámcově kodifikoval jednotnou výukovou metodu takto postižených jedinců.

Druhá kapitola mé práce se věnuje třem přístupům k vyučování neslyšících a k samotnému vnímání sluchově postižených. Představeny jsou tak i hlavní metody výuky užívané při výuce, tj. metodu manuální, metodu orální a kombinovanou metodu.

V závěrečné třetí části mé práce se plně věnuji českomoravským ústavům pro neslyšící, vznikajícím v průběhu 19. století. Představen tak je Pražský ústav pro hluchoněmé, Moravsko-slezský ústav pro hluchoněmé v Brně a tři diecézní ústavy v Hradci Králové, Litoměřicích a Českých Budějovicích. Zde se věnuji jak vzniku a jejich postupnému vývoji, tak i využívaným výukovým metodám a významným vyučujícím, jež tyto metody nadále rozvíjely.

1 Přehled vzdělávání neslyšících a proměny jejich vnímání společností napříč historií

1.1 Starověk, středověk

Prvotní vzdělávání sluchově postižených dětí se vázalo čistě jen na rodinu – napodobování činnosti dospělých. Bylo totiž běžné, že se neslyšící děti nedožily příliš vysokého věku. Ve starověkém Řecku bylo výrazně sluchově postižené dítě v šesti letech odebráno rodičům a zabito na pohoří Tajgetos.¹

V Římě pak rodiče měli při narození postiženého dítěte sami právo na jeho usmrcení, pokud s tímto souhlasilo pět sousedů, kterým bylo dítě ukázáno. *„Zmrzačené dítě bylo utopeno v jezeře, do něhož ústily kanály města, pohozeno na ulici, na tržišti, v lese, na břehu řeky Tibery, nebo položeno na tzv. mléčný sloup v XI. Regionu města. Které z ubohých nezhybnulo hladem a zimou, nebo nebylo psy roztrháno či sežráno sviněmi a bylo při životě zachováno, to mělo bídný život. Stalo se otrokem toho, kdo se ho ujal.“*²

Židé pak radili hluchoněmé na úroveň mentálně postižených. *„Jestliže někdo ponechá dobytek na slunci nebo ho nechá hlídat hluchoněmému, bláznovi nebo dítěti, a dobytek se splaší a nadělá škody, je vinen.“*³

Podle Jaroslava Hrubého v této i pozdějších dobách společnost ovlivňovala myšlenka Aristotela. Ten tvrdí, že ti, kteří se již narodí neslyšící, nejsou tak schopni ani mluvit.⁴ *„Právě z těchto smyslů má pro to, co je bezprostředně potřebné, a o sobě větší význam zrak, pro rozum však a nahodile sluch. Zraková schopnost totiž sděluje mnoho rozmanitých rozdílů, protože všechna tělesa mají barvu, z čehož vyplývá, že především právě tímto smyslem vnímáme společné vlastnosti – míním tím podobu, velikost, pohyb a počet. Sluch však zprostředkuje jenom rozdíly zvuku a několika málo živým bytostem umožňuje poznávat také rozdíly hlasu. Mimotně pak sluch nejvíce přispívá k rozvoji myšlení. Řeč totiž umožňuje učení, protože je ji slyšet, umožňuje to však nikoli o sobě, nýbrž mimotně; neboť se skládá ze slov a každé slovo je*

¹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1997, s. 43.

² Z přednášky ředitele Jana Chlupa: *Osud zmrzačeného dítěte*. Přítel, roč. I, č. 11-12, str. 5. In: Hrubý, s. 44.

³ 96: Kapitola IV, Mishna I, str. 131, Baba Kamma, 6:2 a 4, str. 339 In: Hrubý

⁴ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1997.

znakem. Proto z těch osob, které od narození nemají jeden nebo druhý z těchto smyslů, bývají slepé rozumnější než němé a hluché.“⁵

Význam tohoto výroku se však podle Hrubého překladem a vytržením z kontextu posunul na to, že ti, kteří neslyší, nejsou také schopni myšlení.⁶ Vzhledem k tomu, že Aristotelovo dílo platilo za všeobecně uznávaný vzor moudrosti, byly jeho myšlenky překonány až v 16. století. Proto také z tohoto období nejsou zaznamenány větší snahy o vzdělávání hluchoněmých. Jistě můžeme evidovat pokusy o vzdělání hluchoněmých, ovšem pouze ojediněle a šlo výhradně o děti ze šlechtických rodin. Výuka probíhala v klášterech, kde se i mniši mezi sebou v době stanoveného mlčení dorozumívali pomocí posunků.⁷

Později dokázal tuto Aristotelovu myšlenku překonat až Rudolph Agricola, který se narodil v roce 1443. V posmrtně vydané knize *De Inventione Dialectica* popisuje, jak sám zažil člověka, který byť se narodil hluchý a tudíž němý, byl schopný obstojně rozumět psanému písmu a byl schopný se jím také vyjadřovat. Tento poznatek pak rozvedl ve své knize *Paralipomenon* také fyziolog Girolamo Cardano.⁸

⁵ Aristotelés, NETOPILÍK Jakub, KŘÍŽ Antonín, MRÁZ Milan. *Člověk a příroda*. Praha, 1984, s. 328, 329.

⁶ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1997, s. 44.

⁷ VÝMOLA, Karel. *Dějiny výchovy a vzdělávání hluchoněmých*. Praha, 1925, s. 4.

⁸ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1997, s. 45.

1.2 První učitelé neslyšících

Mezi první průkopníky v systematické výuce hluchoněmých bezpochyby patří **Pedro Ponce de Leon**, který se narodil ve Španělsku kolem roku 1510. Působil v klášteře San Salvador de Ona, kde vychoval čtyři děti z rodu de Velasco, kteří trpěli hluchoněmotou dědičně již od narození a několik dalších dětí také ze šlechtických rodin. Sám Ponce však o své práci nezanechal mnoho – jeho spisy patrně shořely při požáru kláštera.⁹ „*Ponce píše o své práci pouze v závěti z r. 1578: „... učil jsem je mluvit, psát, číst, počítat, modlit se, přisluhovat při mši, vyznat vyznání víry a slovně se zpovídat. Některé jsem učil latině a řečtině a některé italštině. Jeden byl vysvěcen na kněze, sloužil mši a říkal honoraе cannonicae... jeden se stal majorátním pánem a markýzem...““*¹⁰ Ponce nejspíše vyučoval své žáky pomocí písma, které je učil psát, ale také i číst.

Dalším z prvních významných učitelů byl **Juan Pablo Bonet**. Narodil se v roce 1579 v Kastilii. V roce 1607 pak vstoupil do služeb rodu de Velasco, uměl latinsky, řecky, italsky a francouzsky. Pro vzdělávání hluchoněmých je významný především publikací své dvoudílné knihy *Zjednodušení zvuků a umění naučit němé mluvit*.¹¹ V první dílu se věnuje fonetickému přepisu hlásek, které ne vždy odpovídají písmenům – chce tím tak neslyšícím zjednodušit výslovnost psaného textu. Druhý díl pak popisuje jednoruční prstovou abecedu, kterou by se měli naučit všichni v blízkém okolí hluchoněmého. Zmiňuje se zde také o odezírání – Bonet totiž tvrdil, že pohyby, které jsme při mluvení schopni pozorovat, nestačí k tomu, abychom byli schopni rozeznat, co kdo říká.¹²

⁹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1997, s. 45.

¹⁰ POUL, Jan. *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno, 1996, s. 7.

¹¹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 94, 95.

¹² VÝMOLA, Karel. *Dějiny výchovy a vzdělávání hluchoněmých*. Praha, 1925, s. 5.

Odezírání je podle něj schopnost, která závisí především na samotném hluchoněmém a jeho schopnosti soustředění. Při výuce schopnosti odezírání nezáleží tedy na tom, jak schopný je učitel, ale záleží především na dovednostech žáka.¹³

Bonetovi bylo však mnohými historiky vyčítáno, že publikované knihy nejsou jeho dílem. Objevovaly se názory, že vzal pouze Poncovi zápisky a zveřejnil je. Pravděpodobnější ale je, že Bonet znal metody jeho předchůdce Ponceho, pracoval s nimi a následně je zveřejnil.¹⁴

Stále se ale pohybujeme v době, kdy jednotliví učitelé hluchoněmých pracovali izolovaně, většinou ve šlechtických rodinách, jako byla právě rodina de Velasco. O nějakém systematičtějším vyučování ještě v této době nelze mluvit.

Problematikou výuky neslyšících se ve své době zabýval i **Jan Amos Komenský**. Na konci svého života vydal dílo *Vševýchova*, ve kterém si pokládá otázku, zda by měli být hluchí vůbec vzděláváni. „*Je otázka, zda tedy i slepí, hluchí a zaostalí (jimiž se totiž pro ústrojný nedostatek nemůže něco dostatečně všípít), mají být přibráni ke vzdělávání? Odpovídám: 1. Z lidského vzdělávání se nevynímá nic, leč nečlověk. Pokud tedy mají účast na lidské přirozenosti, potud mají míti účast na vzdělávání. Ba spíše tím více, pro větší nutnost vnější pomoci, když si příroda pro vnitřní nedostatek nemůže dosti pomoci sama. 2. Zejména když příroda, bylo-li jí po některé stránce zabráněno rozvinouti svou sílu, rozvine ji po jiné stránce tím zdatněji, jen když se jí pomůže. Vždyť příklady ukazují zřejmě, že od narození slepí vyspěli jen pomocí sluchu ve znamenité hudebníky, právníky, řečníky atd., podobně jako od narození hluchí vyspěli ve vynikající malíře, sochaře a řemeslníky. Rovněž bezrucí se přece stali jen pomocí nohou obratnými písaři. A co všechno jiného ještě! Poněvadž tedy je vždycky někudy poskytnout přístup k rozumné duši, má se světlo vpouštěti tudy, kudy je možno.*“¹⁵ Už v tomto krátkém úryvku si můžeme všimnout myšlenky, že když je od narození jeden ze smyslů nevyvinutý, jiný se může rozvíjet o to více.

¹³ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 94, 95.

¹⁴ VÝMOLA, Karel. *Dějiny výchovy a vzdělávání hluchoněmých*. Praha, 1925, s. 4, 5.

¹⁵ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Vševýchova = Pampaedia*. Praha, 1948, s. 38.

Stejné myšlenky se držel i **John Bulwer**. Ten publikoval v Anglii v letech 1644-1654. Zastával myšlenku, že se jedinci, kteří nemají plně vyvinutý sluch, mohou ve svých schopnostech dorovnat ostatním pomocí zraku a kladl tak důraz na odezírání.¹⁶

V Anglii se vzdělávání neslyšících v této době věnovali také další významné osobnosti. Jednou z nich byl například **John Walis**, narozený v roce 1616. Walis je považován za zakladatele vědecké fonetiky. Hlasy totiž třídil podle místa vzniku, místa otevření úst a směru výdechového proudu.¹⁷

Další z fonetiků **Wiliam Holder** se zabýval také vzděláváním hluchoněmých. Klíčovým pro tuto cestu považoval zrak. Ve svém názoru se však lišil od Bulwera – odezírání je podle něj pro neslyšící pomůckou až ve chvíli, kdy už bude umět jazyk. Svým žákům tedy nejprve představoval písemný obraz hlásky. Významným byl pro výuku hluchoněmých jistě i **George Dalgarno**, který sice nejspíš sám nevyučoval, ale v problematice se orientoval. Byl zastáncem manuální abecedy – neslyšící dítě dostane stejný přísun slov a informací, jako dítě slyšící, jen s tím rozdílem, že mu je nebudeme zprostředkovávat pomocí slov, ale pomocí znaků.¹⁸

Švýcarský lékař **Johann Konrad Amman** ve své knize vydané v Amsterdamu v roce 1692 *Hluchý mluvící* popsal své postupy při výuce hluchoněmých, což do té doby nebylo zcela běžné.¹⁹ Zastával také názor, že pokud je sluch méně rozvinutý, jiný smysl dokáže celkový vjem nahradit. Svě žáky proto učil odezírání, nicméně otevřeně přiznal, že si žáky vybíral – odmítal ty, u kterých si nebyl jistý jejich úspěšností.²⁰ „*Prvním úkolem je tvořit hlas, rozlišit hlas od neznělého výdechu (jako první upozorňuje na ohmatání chvění v hrdle), cvičit samohlásky (užívat zrcadla), předřikávanou hlásku zapsat (zápisem upevnit), dále cvičit polosamohlásky (m, n, zadní n, r, l) a souhlásky.*“²¹ Můžeme tedy říct, že právě Amman stojí u zrodu výukové metody neslyšících, která se používá v podstatě do dneška.

¹⁶ POUL, Jan. *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno, 1996, s. 9.

¹⁷ Tamtéž. s. 10.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Knihu následně rozšířil v publikaci *Pojednání o řeči* vydané v roce 1700.

²⁰ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 97.

²¹ POUL, Jan. *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno, 1996, s. 11.

Pozoruhodný příběh pro nás také může být životní osud **Jacoba Rodrigueze Pereira**. Ten se narodil v roce 1715 v Portugalsku, později ale působil ve Francii. O jeho používané metodě víme jen z několika dopisů – podle všeho používal jednoruční prstovou abecedu, kde ale znaky neodpovídaly písmenům, ale fonémům. Také využíval vibraci hlasivek k lepšímu poznání zvuku. Své postupy však držel tak v tajnosti (i před jeho vlastní rodinou, která měla podle něj navázat na jeho odkaz), že po jeho smrti nikdo nedokázal na jeho práci navázat.²²

²² HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 99.

1.3 Počátky institucionalizovaného vzdělávání neslyšících

První státní systémy vzdělávání se začaly objevovat až v průběhu 18. století, a to především ve Francii a v Německu. Anglie naopak zvýšení požadavku na vzdělání řeší především u hluchoněmých zřizováním charitativních škol. Podobně jako školy v Anglii vznikla i jedna škola francouzská – pro historii vzdělávání neslyšících velice důležitá, stejně tak jako i samotné jméno jejího zakladatele. Byla to škola Charlese Michaela de l'Épée, kterou založil mezi lety 1769-1770. De l'Épée sice původně vystudoval práva a stal se z něj kněz, nicméně svůj život zasvětil právě vzdělávání neslyšících – především těch z chudých rodin.²³

Ve známost vzešel tento ústav i de l'Épée samotný nejen ve Francii, ale také i v ostatních státech. Tento vliv je patrný například v Rakousku a později i na našem území. De l'Épée školu totiž navštívil císař Josef II., kterého metoda francouzského učitele zaujala. Josef II. nechal tedy poslat do francouzského ústavu budoucího prvního ředitele vídeňského ústavu pro neslyšící – Friedricha Storcka, kterého de l'Épée seznámil se svými metodami. Právě ochota ve sdílení svých zkušeností a zároveň ochota přijímat více žáků odlišila tohoto francouzského učitele od jeho předchůdců. To mimo jiné značí i fakt, že v roce 1776 vydal knihu *Vzdělávání hluchoněmých pomocí metodických posunků*, kterou následně roku 1784 rozšířil v druhé knize *Pravdivý způsob vzdělávání hluchoněmých ověřený dlouholetou zkušeností*.²⁴

Jeho metoda navazovala na myšlenku, kdy jeden oslabený smysl v podstatě doženeme jiným, který je o to vyvinutější. Touto myšlenkou fakticky navazoval na předchůdce, a to jak na poli filosofickém i pedagogickém (tj. Aristoteles, Komenský). Tuto myšlenku však ještě rozvíjel, kdy se přes posunkovou řeč dostal až k mluvenému slovu. „*Konečným cílem výchovy je sice řeč mluvená, ale cestou písemné formy řeči a za pomoci řeči prstové.*”²⁵ Jako i ostatní má tato metoda své klady a zápory. Neslyšící se díky posunkům (každé slovo mělo svůj znak, proto dále *řeč znaková*) mohli po jejich osvojení rychleji učit praktické vědomosti, které je připravovali do života. Lidem, kteří slyšeli byla ale tato jejich řeč neznámá – nedokázali se tedy pomocí znakové řeči domluvit se slyšícím okolím.²⁶

²³ POUL, Jan. *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno, 1996, s. 14.

²⁴ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 103.

²⁵ POUL, Jan. *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno, 1996, s. 15.

²⁶ VÝMOLA, Karel. *Dějiny výchovy a vzdělávání hluchoněmých*. Praha, 1925, s. 7,8.

Na de l'Épéeho navázal, jak na pozici vedoucího ústavu (nyní již Národní institut pro neslyšící), tak v používané metodě, další z velkých mužů v historii vzdělávání neslyšících Roch-Ambrosie-Cucurron Sicard. Ředitelem Národního institutu pro neslyšící se stal po smrti de l'Épéeho v roce 1790. Pokračoval také v metodě znakové, nicméně tuto dále rozšířil. „*Sicard nezůstal stát na lexikálních danostech, ale pokročil dále: vyjádření myšlenky sestává ze dvou částí, jednak z řady slov, jednak ze vztahů, které jsou mezi slovy věty. K přirozenému posunků se proto přidávala pro identifikaci tvaru slova další informace (informace o rodu, čísle, pádu nebo o osobě, času a způsobu slova), takže posunek ztrácel charakter přirozeného posunků a stával se posunkem umělým (konvenčním, dohodnutým).*”²⁷

Výuková metoda, kterou oba tito velikáni používali (de l'Épée, Sicard) se na začátku 19. století začala nazývat *metodou francouzskou*.

Francouzská metoda však není jediná, která se mezi učiteli neslyšících prosadila. Na odkaz Johanna Konrada Ammana a jeho metodu pomocí odezírání navazuje Samuel Heinicke, který se narodil v roce 1727. Měl za to, že neslyšící, kteří se učí znakové metodě jsou po svém odchodu ze školy odříznuti od ostatních, protože se se slyšícími jednoduše nemají, jak dorozumět. Heinicke se obával, že ve chvíli, kdy se žáci setkají s jinými formami vyjadřování (psaní, čtení), přijdou tak o motivaci k učení se samotnému mluvení, které bylo pro neslyšící složité. Proto byla jeho výuková metoda čistě orální.²⁸

Vzhledem k tomu, že i Heinickemu bylo jasné, že naučit se mluvit a odezírat alespoň na komunikační úrovni, není pro žáky, kteří jsou neslyšící od narození, vůbec jednoduché, snažil se jim v této cestě pomoci i dalšími smysly. „*...spojoval v jedno vjemy při pohybech jazyka a pocity v dutině ústní a hrtanové s vjemy chuti. A tak užíval k vyvození artikulace různých tekutin (octa, odvaru pelyňku apod.)*”²⁹ Posunky a písmo nezavrhoval úplně, jen si stál za tím, že primární by pro žáky měla být řeč. Vypozoroval, že i neslyšící jsou schopni určitého hlasového projevu. Usiloval tedy o to, aby byl, co nevíce procvičován a rozvíjen.

²⁷ POUL, Jan. *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno, 1996, s. 15.

²⁸ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 105.

²⁹ POUL, Jan. *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno, 1996, s. 16.

Heinicke stál u zrodu metody, kterou podle jeho pole působnosti, nazýváme *metodou německou* (později *metodou orální*).

Fungováním obou těchto metod a zároveň i jejich rozšířením zároveň, započalo i dohadování jejich obhájců. Heinicke, jako obhájce německé orální metody, pozval do svého ústavu v Lipsku, který založil v roce 1778, i Friedricha Storka. Stork totiž mezitím v Rakousku na své škole propagoval metodu francouzskou. Heinicke se domníval, že ho tímto přesvědčí o výhodách německé metody, což se ovšem nestalo. Samotný de l'Epée si dokonce s Heinickem vyměnil řadu dopisů, ve kterých se navzájem snažili obhajovat své metody, nicméně však bezvýsledně. Tento spor významně ovlivnil i další dění v historii vzdělávání neslyšících a táhne se v podstatě přes celé 19. století.³⁰

Rozpory se vyhrtyly o to více ve chvíli, kdy začaly hojně vznikat ústavy pro vzdělávání neslyšících. Vyučující, kteří na nich působili, byli sice bezpochyby odborníci, je však nutné si uvědomit rozdíl mezi soukromým vyučováním (na jednoho učitele byli obvykle tak 2 žáci) a kolektivním vyučováním. U některých vyučujících lze pozorovat i jistý odklon od původních cílů a myšlenek těchto dvou vyučovacích metod. S postupným přibýváním ústavů zákonitě musely vznikat i jejich učební plány, přibývalo i učitelů, kteří se vzájemně obohacovali na kongresech pro vyučující neslyšících. Tyto kongresy postupem času nabyly i mezinárodního měřítko, a tak měli učitelé šanci seznámit se s metodami a názory učitelů působících i v jiných zemích.³¹

Jak francouzská, tak německá metoda však nachází v tomto rozporu své radikály. Celá situace je tak vyřešena právě jedním z učitelských kongresů, který se konal v roce 1880.

³⁰ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1997, s. 55, 56.

³¹ POUL, Jan. *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno, 1996, s. 16-18.

1.3.1 Milánský kongres

Kongres učitelů neslyšících byl zahájen 6. září 1880. Jeho prezidentem byl Abba Guilio Tarra, který se zasloužil o přijetí hned prvního bodu rezoluce. „*Vzhledem k nepopiratelné nadřazenosti mluvené řeči nad řeči znakovou při navracení hluchoněmých do společnosti a při učení se jazyku kongres prohlašuje, že při výchově a vzdělávání hluchoněmých by měla být preferována orální metoda před znaky*“³² Kongres se shodl na tom, že používáním orální metody ve vzdělávání neslyšících zajistí jejich schopnost fungovat v praktickém životě. „*Nestačí už rozvinout v neslyšícím duševní vlohy a vnitřní život, ale je třeba vybavit ho tak, aby mohl žít ve společnosti slyšících jako partner*“³³

Kongres mimo jiné řešil také otázku samotné možnosti vzdělávání neslyšících. Nemálo rodin neslyšících dětí totiž stále nedosáhlo na možnost nechat své děti vzdělávat při fungování jen několika (převážně) soukromých ústavů. Bylo tedy ustanoveno, že by se o takové měl postarat stát. „*Uvážíme-li, že mnoha hluchoněmým se kvůli neschopnosti rodiny a institucí nedostává výhod vzdělávání, doporučuje kongres vládám přijmout nezbytná opatření vedoucí k tomu, aby všechny hluchoněmé děti mohly být vzdělávány.*“³⁴

Cílem a výsledkem Milánského kongresu učitelů neslyšících bylo tedy zajistit jejich žákům přípravu na plnohodnotný život ve slyšící společnosti. K tomu by měla podle závěrů sloužit právě orální metoda. Na základě těchto výstupů bylo tedy ústavům doporučováno právě její užívání. Cíl učitelů byl jednotný, nicméně postupy k jeho dovršení se různily již před Milánským kongresem a v podstatě to pokračovalo i po něm. Je však zřejmé, že právě tato usnesení měla na pozdější vývoj ve vyučování neslyšících značný vliv.

³² HUDÁKOVÁ, A. *Milánský kongres: podrobnosti, souvislosti*. InfoZpravodaj – Magazín informačního centra o hluchotě, 20, 2012.

³³ POUL, Jan. *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno, 1996, s. 27.

³⁴ HUDÁKOVÁ, A. *Milánský kongres: podrobnosti, souvislosti*. InfoZpravodaj – Magazín informačního centra o hluchotě, 20, 2012

2 Výukové metody používané ve výuce sluchově postižených

V historii vzdělávání neslyšících se setkáváme především s metodou francouzskou a metodou německou. Metoda francouzská, jak je již zmiňováno v předchozí kapitole, je založena na manuálních posuncích. Naopak metoda německá je založena na odezírání a schopnosti dorozumívání se pomocí řeči. Díky tomu metodu později nazýváme *orální*. Obě tyto metody jsou určující pro další vývoj v historii vzdělávání hluchoněmých a mají vliv v podstatě do dnes.

Existuje dvojitý přístup k dělení výukových metod. První z nich vychází z toho, že neslyšící jsou chápáni jako jazyková a kulturní menšina. Ten druhý zase z medicínského pohledu považuje hluchotu neslyšících za něco, co vybočuje z normálu, jako handicap, který je třeba napravit. Přístupy se tedy odlišují především v samotném pohledu na neslyšící. Proto lze rozlišovat přístup **bilingvální/bikulturní** (sluchově postižení jako kulturní menšina) a přístup **monolingvální/monokulturní** (sluchové postižení jako handicap).

2.1 Orální metoda (monolingvální/monokulturní přístup)

Orální metoda se opírá o argument, že většina neslyšících dětí se rodí slyšícím rodičům. Cílem je tedy naučit dítě komunikovat mluveným jazykem společnosti, do které se narodilo (u nás čeština). Bude tak moct nejen komunikovat s rodiči, ale i prakticky fungovat ve společnosti bez jiné pomoci (například tlumočnicka).³⁵

S touto metodou se setkáváme již při výuce Konráda Ammana na přelomu 17. a 18. století. Dále v jeho odkazu pokračoval (a metodu také proslavil) německý učitel Samuel Heinicke v druhé polovině 18. století. Po Milánském kongresu v roce 1880 bylo doporučováno ve školách pro neslyšící používat právě tuto metodu. Vzhledem k tomu, jak náročné je naučit se odezírat a následně i mluvit (plynule a s porozuměním) pro děti, které se již narodily jako neslyšící, se postupem času tato metoda rozdělila na několik skupin. Rozlišujeme tedy metody *unisenzorické*, které k dorozumívání používají čistě jen sluch a mluvení a metody *multisenzorické*, které mohou využívat mimo sluch a mluvení také odezírání, psaný jazyk.³⁶

³⁵ KOMORNÁ, Marie. *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávacích metod ve výuce*. Praha, 2008, s. 17.

³⁶ Tamtéž, s. 18.

Pod metodami orální patří auditivně-verbální metoda (zaměření na sluch a sluchový trénink), auditivně-orální metoda (využívá kromě mluvení o odezírání a některé přirozené posunky), přirozený oralismus a mateřská reflektivní metoda (zdůrazňuje důležitost psané formy jazyka a komunikace dítěte s dospělým slyšícím).³⁷

Orální metody se ve výuce používají především pro děti s lehčí vadou sluchu – nedoslýchavé. Pro neslyšící děti je velice obtížné si touto cestou mluvený jazyk osvojit. *„Děti se pomocí speciálních hmatových vjemů a pohybů učí vyvozovat hlásky, vyslovovat jednotlivá slova i věty, zároveň se s jazykem seznamují prostřednictvím odezírání, čtení i psaní. Produkce mluveného jazyka je pro neslyšící velmi obtížná, a ačkoli společně s učiteli věnují takové výuce jazyka – často na úkor jiných vzdělávacích předmětů – obrovské úsilí, výsledky nebývají uspokojivé.“*³⁸

³⁷ HÁDKOVÁ, Kateřina. *Člověk se sluchovým postižením*. Praha, 2016, s. 113.

³⁸ KOMORNÁ, Marie. *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávacích metod ve výuce*. Praha, 2008, s. 18.

2.2 Bilingvální metoda (bilingvální/bikulturní přístup)

Metoda, využívající jak národního mluveného jazyka, tak národního znakového jazyka, nachází své kořeny již ve francouzské metodě používané de l'Épéem v 18. století. První jazyk, se kterým se sluchově postižené děti setkají, je znakový jazyk. Až postupně se seznamují s mluveným jazykem, tedy jako s jazykem druhým. Při tomto způsobu výuky je kladen důraz především na psanou formu jazyka.³⁹ „*Hlavním cílem bilingválních a bikulturních programů je umožnit dětem s vadou sluchu dosáhnout maximálního osobnostního, sociálního a kognitivního rozvoje.*“⁴⁰ Dítě se tak dokáže seznámit s kulturou slyšících i s kulturou neslyšících – proto bikulturní přístup.

Od útlého věku se dítě seznamuje jak se znakovým jazykem, tak s jazykem mluveným. Vždy se je však učí odděleně. „*Dodržují se tak mateřské metody výuky jazyka u obou jazyků, kdy slyšící učitel působí jako vzor pro osvojení si mluvené řeči, má funkci socializační a integrační a zdůrazňuje využití psané podoby národního jazyka. Naproti tomu hlavním úkolem neslyšícího pedagoga je rozvoj znakového jazyka, slovní zásoby a myšlení.*“⁴¹ Když se například narodí neslyšícím rodičům slyšící dítě, osvojí si jako první znakový jazyk. Se svými prarodiči se ale dorozumívá mluveným jazykem. Tím se pevně oddělí používání těchto dvou jazyků a dítě je pak schopné oba zdatně používat.

³⁹ KOMORNÁ, Marie. *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávacích metod ve výuce*. Praha, 2008, s. 19.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení, Úvod do surdopedie*. Praha, 2012, s. 78.

Bilingvální metoda je používána především u dětí, které se již narodí neslyšící. „*V raném věku dítěte se dává přednost znakovému jazyku. S dětmi se tedy od útlého věku komunikuje znakovým jazykem a jazyk svého okolí se dítě musí učit pomocí čtení a psaní. Mluvení je poslední fází, která přichází až poté, co dítě rozumí mluvenému jazyku čtením. Platí zásada, že mluvený jazyk se má dítě učit, až když si plně osvojí znakový jazyk.*“⁴² Výhodou této metody je fakt, že je dítě schopné dorozumět se jak se slyšícími, tak s neslyšícími. Bilingvální metodu začal používat již český učitel Václav Frost v druhé polovině 19. století, jako metoda kombinovaná. Nicméně do širšího povědomí a aktivního užívání se dostala až v 60. letech 19. století, a to především ve skandinávských státech. Díky tomu se také znakové jazyky začaly považovat za plnohodnotné.⁴³

2.3 Metoda totální komunikace

Poslední metoda, kterou se zde budeme zabývat, je metoda totální komunikace, která v podstatě spojuje veškeré postupy z výše uvedených dvou metod. Sluchově postiženému dítěti by tak měly být předloženy veškeré metody (jejich spojení), přizpůsobit se mu a docílit tak co největšího rozvoje samotného žáka.

*„Základním předpokladem totální komunikace tedy je, že se neslyšící dítě seznamuje se všemi dostupnými komunikačními prostředky, jako jsou např. mluva, znakový jazyk, přirozená gesta a mimika, řeč těla, prstová abeceda, odezírání, čtení a psaní. Rovněž by se u něj měly v maximální míře rozvíjet všechny využitelné zbytky sluchu.“*⁴⁴

Pro splnění tohoto cíle však musí fungovat předpoklady, že dítě bude vystavené alespoň nějakému jazyku do svých šesti let, kdy je k tomuto jeho vývojové období vhodné. Také by mělo být vystavováno dostupným komunikačním prostředkům najednou.⁴⁵

⁴² HÁDKOVÁ, Kateřina. *Člověk se sluchovým postižením*. Praha, 2016, s. 116.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení, Úvod do surdopedie*. Praha, 2012, s. 78.

⁴⁵ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu, 1. díl*. Praha, 1997, s. 202.

Zakladatelem metody totální komunikace je označován dr. Roy Holcomb, který ji začal používat na škole v Kalifornii v 70. letech 19. století. Vzhledem k rozšíření orální metody byla ale totální komunikace považována zprvu spíše za filozofii než za skutečnou metodu.⁴⁶ Totální komunikace totiž představovala celkovou změnu pohledu společnosti na neslyšící. Staví totiž v rovnocennost znakové a mluvené jazyky. Neslyšící si tak po zavedení této metody mohli sami vybrat komunikační prostředky a metody, které jim budou ve vzdělávání a výchově nejvíce vyhovovat.⁴⁷

Podle Komorné se však často v praxi stává, že se škola zaštiťuje používáním metody totální komunikace, ovšem přizpůsobuje se ve výsledku spíše možnostem vyučujících než samotným žákům.⁴⁸

⁴⁶ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu, 1. díl.* Praha, 1997, s. 202.

⁴⁷ HÁDKOVÁ, Kateřina. *Člověk se sluchovým postižením.* Praha, 2016, s. 117-118.

⁴⁸ KOMORNÁ, Marie. *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávacích metod ve výuce.* Praha, 2008, s. 21.

3 Vzdělávání sluchově postižených v Čechách

3.1 Pražský ústav pro hluchoněmé

3.1.1 Vznik ústavu

Pražská zednářská lóže se po nepříliš úrodných letech 1771-1772 rozhodla (v reakci na danou situaci v zemi) založit roku 1773 sirotčinec u sv. Jana Křtitele. Vzhledem k plánované cestě Josefa II. roku 1786 do Prahy se zednářská lože rozhodla založit ještě další dobročinný ústav. Na počest takto významné návštěvy tak nechali samotného Josefa II. vybrat, jaký ústav by to měl být. Ten byl v návaznosti na svou návštěvu francouzského ústavu De'l Epéeho a založení vídeňského ústavu pro vznik ústavu pro hluchoněmé. 28.11. tak byl vznik prvního ústavu pro hluchoněmé v Čechách schválen. Celého průběhu vzniku se ujal hrabě Kašpar Heřman Künigl, se kterým si Josef II. dokonce dopisoval. Velký důraz byl kladen na správný výběr učitele, kterým se stal kněz Karel Berger. Aby své svěřence zvládl řádně vyučovat, byla mu nabídnuta návštěva vídeňského ústavu pro hluchoněmé a příučení od samotného ředitele vídeňského ústavu Friedricha Storcka. Vedení ústavu pak bylo svěřeno představenstvu ve složení: hrabě Kašpar Heřman Künigl, hrabě Filip Sverts-Spork, hrabě Heřman Motett, podnikatel Karel Wohr a Bernard Wirsing.⁴⁹

⁴⁹ Hrabě Künigl a Sverts-Spork posléze odmítli členství v představenstvu, nicméně se nadále na chodu ústavu podíleli. Viz KMOCH, Karel M.. Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání. Praha, 1886.

Zpočátku nepůsobil ústav příliš důvěryhodně, a to především z důvodu nejistého vzdělávacího výsledku. Tato nedůvěra se odrážela jak v počtu prvních chovanců, tak ve finančním ohledu. Vzhledem k tomu, že byl ústav založen bez většího majetku, ujala se financování zednářská lože. Další prostředky získávali od dárců – Kmoch se ve svých příspěvcích zmiňuje například o počátečních štedrých darech obchodníka Petra Bradáče a pana ze Schmiedtbergů. Sám hrabě Küniql daroval ústavu pro hluchoněmé výtěžek z jím vydané dějepisné knihy Bohemia, vydané v roce 1821.⁵⁰

Aby zednářská lože zajistila oběma svým ústavům (sirotčinci i ústavu pro hluchoněmé), založila roku 1793 ještě třetí dobročinný ústav, který zajišťoval penzi vdovám po členech tohoto spolku. „*K tomuto účelu byli údové povinni dávatí ročně určitý vklad dle 3 tříd, zdali na větší nebo menší pensí nárok míti chtěli, a nad to ve prospěch sirotčince ročně 4 zl. a ve prospěch ústavu pro hluchoněmé 8 zl. 30 kr. přispívati.*“⁵¹ Za účelem finančního zajištění nebo zajištění fungování v dobách krize, byly v následujících letech pokladny těchto dobročinných ústavů střídavě spojovány a rozdělovány.

Ústav pro hluchoněmé nicméně stále čerpal primárně z četných finančních darů. Již během prvních let jeho fungování byli do ústavu přijímáni mimo chovanců z chudých rodin také děti, které pocházeli rodin movitějších. Tyto rodiny pak platily jednorázový poplatek za dobu studia svého dítěte a roční příspěvek k zajištění ostatních.

Po důkladném vybrání učitele nového ústavu pro neslyšící, bylo potřeba zajistit také prostory pro ubytování budoucích žáků a pro jejich výuku. „*K ubytování chovanců najaty byly potřebné místnosti v 2. patře domu 671-II. naproti novoměstské radnici.*“⁵² V prvním patře tohoto domu pak bydlel sám hrabě Küniql.

⁵⁰ KMOCH, Karel M.. *Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání.* Praha, 1886, s. 29.

⁵¹ Tamtéž, s. 36.

⁵² Tamtéž, s. 29.

Ústav se ve svých počátcích ujal šesti chovanců, kterým zajišťoval nejen vzdělání, ale také ubytování a stravu. Prvními chovance zaznamenává ve svém spisu Karel Kmoch:

- „1. *František Aigner, 20letý syn krejčího z Prahy;*
2. *Jan Krimlák, 8letý, z Ratenic na Cerhnickém panství ústav šlechtičen;*
3. *Karel Vocásek, 36letý obuvnický tovaryš ze Stříbra;*
4. *Anna Lissaurova, 12letá dcera šikovatele v Praze;*
5. *Kateřina Rennerová, 26letá dcera obchodníka s koňmi z Blatna,*
6. *M. Anna Hoffmanová, 14letá dcera tesaře z Kupferbergu.*“⁵³

7. 12. 1786 se všichni přijatí chovanci, členové spolku zednářské lože a učitel Karel Berger zúčastnili slavnostní mše za zahájení fungování ústavu.

Již dva roky po založení navštěvovalo ústav 11 žáků. Postupem času se zviditelňovali úspěchy Karla Bergera a později i dalších učitelů. Díky tomu ústavem během prvních 50 let jeho fungování prošlo 251 žáků, kteří zde běžně strávili 6 let.⁵⁴

Ústav pro hluchoněmé v Praze byl teprve pátým takovým v Evropě. Před ním byly založeny ústavy v Paříži (1770), v Lipsku (1778), již zmiňovaný ústav ve Vídni (1779) a v Římě (1784).
55

⁵³ KMOCH, Karel M.. *Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání.* Praha, 1886, s. 30.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1997, s. 66.

Důležité je také zmínit, jak se v průběhu let s dalšími přibývajícimi ústavy měnil název pražského ústavu pro hluchoněmé. Bezprostředně po jeho založení se ústav jmenoval pouze *Ústav pro hluchoněmé*. Vzhledem k tomu, že mimo vídeňského ústavu neexistoval v Rakousku-Uhersku žádný jiný ústav pro neslyšící, nebylo potřeba název blíže specifikovat. Až po vzniku dalších ústavu pro neslyšící na našem území v průběhu 19. století se název změnil na *Ústav pro hluchoněmé v Praze*, příp. *Pražský ústav pro hluchoněmé*. Až v roce 1927, kdy byl v Praze otevřen druhý takový ústav – Výmolův ústav pro hluchoněmé děti, se název změnil na *První pražský ústav pro hluchoněmé*. Nakonec po zestátnění Výmolova ústavu se začal označovat jako *Pražský soukromý ústav pro hluchoněmé v Praze-Smíchově*.⁵⁶

⁵⁶ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1997, s. 66.

3.1.2 Umístění ústavu

Jak bylo zmíněno již v předchozí kapitole, první domov našel ústav v budově naproti novoměstské radnici. Zde měli žáci k dispozici místnosti ve druhém patře, kde byly ubytováni a zároveň se zde učili. Mimo Karla Bergera jakožto hlavního učitele, působil zde od roku 1792 také pomocný učitel Stöhr. V této době se musel ústav nakrátko přesídlit na protější stranu Karlova náměstí do domu č. 314. Zde ale nezůstali hluchoněmí chovanci dlouho. Hlavní učitel Karel Berger byl roku 1794 jmenován děkanem v Chomutově. Vedení ústavu tedy čekal nelehký úkol – výběr nového učitele. Všechny tyto povinnosti mezitím zastával pomocný učitel Stöhr, s vyšším počtem chovanců to však nebyl lehký úkol. Vhodného učitele se stále nedařilo najít, bylo proto rozhodnuto, že ústav přesídlí za Bergerem do Chomutova. Roku 1795 zde byl pro tyto účely pronajat Zettelbergerský obecní dům č. 143. Ani zde ale chovanci nepobyli příliš dlouho.⁵⁷

Karel Berger se pro náročnost obou jeho tehdejších povolání rozhodl v roce 1796 vzdát postu ředitele ústavu. Bylo tedy rozhodnuto o navrácení ústavu pro hluchoněmé zpět do Prahy. Nebylo však lehké najít vhodný podnájem pro takovou instituci, proto se představenstvo rozhodlo pro ústav zakoupit vlastní nemovitost. Novým sídlem ústavu se tak stal dům v Lipové ulici. Následující roky ústav přijímal čím dál víc chovanců. Z původních šesti jich roku 1831 bylo již 40. Bylo tedy nutné zařídit vhodnější prostory. Představenstvo ústavu tedy schválilo koupi nového domu č. 669 na rohu Karlova náměstí a Žitné ulice. Chovanci se však mohli přestěhovat až následující rok, kvůli nutným opravám. „*Mnohé nedostatky a nepříjemnosti, které ukazovaly, že ústavní budova účelu svému zvláště ze zdravotních ohledů nevyhovuje, ..., ukládaly ředitelstvu, které o blaho ústavu svědomitě a obezřetně pečovalo, tu povinnost, aby se o nové, pro ústav vhodnější místnosti postaralo.*“⁵⁸ Také kvůli neustálému nárůstu počtu chovanců byla tedy v roce 1838 pro účely vzdělávání hluchoněmých zakoupena nová budova – Faustův dům. Výhodou této volby byl kromě dobrého umístění také dvůr, který k budově patřil.⁵⁹

⁵⁷ KMOCH, Karel M.. *Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání*. Praha, 1886, s. 65.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

Do roku 1898 však počet chovanců vzrostl natolik, že i prostory Faustova domu přestaly být pro ústav vyhovující. Ředitelství tedy zakoupilo pozemek v Kinských zahradách na Smíchově. Po prodeji Faustova domu mohla být zahájena stavba nové budovy (16. června 1901). V září roku se tak ústav pro hluchoněmé přesídlil z Karlova náměstí do nové smíchovské budovy. Zde škola funguje v podstatě dodnes.⁶⁰

⁶⁰ NOVÁK, Alois. *Pamětní spis ke stopadesátiletému trvání Pražského soukromého ústavu pro hluchoněmé v Praze-Smíchově: [1786-1936]*. Praha, 1938, s. 24.

3.1.3 Významní učitelé a jejich používané metody

3.1.3.1 Karel Berger

V Kadani se 5. února 1743 narodil první učitel prvního pražského ústavu pro hluchoněmé. Vystudoval jezuitské gymnázium v Chomutově, v Praze pak filozofickou a teologickou fakultu. „Roku 1767 vysvěcen na kněžství, působil z počátku jako kaplan v Schoenfeldu u Karlových Var, později jako administrátor špitálního kostela u sv. Kříže v horním městě Blatně.“⁶¹ Zde se také Berger poprvé setkal s problematikou vyučování hluchoněmých, dozvěděl se také o již fungujícím vídeňském ústavu pro hluchoněmé. Rozhodl se tedy podniknout cestu do Vídně a po učení u Bedřicha Storka se sám rozhodl hluchoněmé děti vyučovat. Vzhledem k tomu, že se sám Stork učil u de' l Epéeho, seznámil se Berger s francouzskou metodou vyučování neslyšících. Po návratu do Blatna se tedy ujal několika neslyšících. Na základě jeho prvotních úspěchů se dostal do povědomí zakladatelů pražského ústavu, kde mu také bylo nabídnuto místo hlavního učitele.

Aby co nejlépe dostal své nové funkce, vydal se roku 1787 znovu do Vídně, kde si ověřoval a prohluboval své vědomosti opět na vídeňském ústavu pro hluchoněmé pod vedením B. Storka. Podstoupil zde i zkoušku jeho nabytých vědomostí. Vzhledem k tomu, že na založení Pražského ústavu pro hluchoněmé měl notný podíl i Josef II., byl také on přítomný na Bergerově zkoušce a sám císař pokládal zkoušenému otázky.

Již od založení pražského ústavu roku 1786 pracoval Berger na jeho zvelebení. Měl ve své praxi skvělé výsledky, které vzešly ve známost především díky každoročním veřejným zkouškám. Na šesté takové zkoušce byl přítomen dokonce tehdejší císař Leopold II. V roce 1794 však Berger nakrátko z ústavu vystoupil. „Nejvyšším dvorním dekretem ze dne 20. září 1794 byl P. Berger v uznání za své zásluhy, kterých si jako učitel hluchoněmých, dosud všeho vzdělání za neschopné považovaných a dříve již v duchovní správě zjednal, za děkana v Chomútově jmenován.“⁶²

⁶¹ KMOCH, Karel M.. *Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání*. Praha, 1886. s. 30.

⁶² Tamtéž, s. 38.

Pražskému ústavu pro hluchoněmé se však nedařilo najít nového vyučujícího, proto se ústav přesídlil za Karlem Bergerem do Chomutova. Zde tedy Berger zastával obě své funkce – učitel a ředitel ústavu pro neslyšící a zároveň chomutovský děkan. Zastávat obě tyto funkce pro něj bylo ovšem velmi náročné. To a zároveň určité neshody s praktikami nového učitele Schwarze dospělo v roce 1896 k jeho rozhodnutí vystoupit úplně z vedení ústavu.

*„Pro výtečné své zásluhy o Církev byl děkan Berger r. 1802 jmenován kanovníkem král. kollegiální kapitoly u Všech Svatých v Praze“*⁶³ Sloužil poté také svátosti v chomutovské nemocnici, kde se také pravděpodobně nakazil. Po krátké nemoci zemřel 11. dubna 1806.

Jak bylo již zmíněno, setkal se Karel Berger již v počátcích svého zájmu o vzdělávání neslyšící především s metodou francouzskou (příp. metodou vídeňskou), kterou mu představil Bedřich Stork – žák zakladatele francouzského ústavu de l'Épée. *„Pomocí tak zvané abecedy prstové učili se chovanci nejprve psaná, pak tisknutá písmena znáti, z nich slabiky a slova skládati. Majíce znalost většího počtu slov, tvořili z osobních zájmen a časoslov malé (krátké), jejich názoru přiměřené věty. Nabyvše zběhlosti a zručnosti u tvoření takových jednoduchých vět, seznamovali se s podstatnými a přídatnými jmeny a ostatními částkami řeči, při čemž se řídili navedením Storkovým pro vyučování hluchoněmých dle způsobu vyučování Abbé de l'Épée-a vzdělaným.“*⁶⁴ Sám Berger si všiml, že je pro žáky velice obtížné chápat význam slov, které se naučili skládat, snažil se jim tedy jej co nejvíce přiblížit. K tomuto použil jednoduché přirozené posunky. *„Dělily se na posunky na 3 třídy, z nichž: 1. jedněmi učitel pozornost žáků na předměty přítomné obracel; 2. druhými předměty, jež pro svou nepřítomnost ukázati se nemohly, znázorňoval, svým posunkováním ve vzduchu téměř kreslil a maloval; a 3. třetími stav a náladu duševní, v níž žáci myšlením svým uvedeni byli, smyslně a názorně vyjadřovati hleděl.“*⁶⁵

⁶³ KMOCH, Karel M.. *Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání*. Praha, 1886. s. 41.

⁶⁴ Tamtéž, s. 31.

⁶⁵ Tamtéž.

Nejdříve tedy seznamoval žáky s posunkem, dále slovo napsal. Napsané slovo skloňoval, případně časoval. Hleděl na to, aby si žáci spojili samotné slovo s jeho významem. „*Mluvnické tvary podstatných a přídavných jmen a příslovců, rozličné časy, rody a čísla a koncovky určovaly se zvláštními od Abbé de l'Epée-a k tomu účelu vynalezenými znameními. Přítomný čas se naznačoval, že obě dlaněmi dolů obrácené ruce kupředu se vztáhly, dala-li se ruka plochá nahoru vztyčená jednou krátce, minulý, a dala-li se třikráte, dávno minulý čas. Budoucí čas znamenal, že plochá ruka ku předu vzhůru se vztýčila. Přídavné jméno se naznačovalo položením pravé dlaně do levé. Mužský rod se značil posuňkem dotknutí se klobouku, ženský dotknutím se náušnice a střední, spojila-li se obě znamení ta a hlavou záporně při tom se kývlo.*“⁶⁶ Aby se žáci mohli po dokončení školy co nejlépe zařadit do běžného života, snažil se některé zdatnější z nich trénovat i v mluvené řeči.

Vyučování v ústavu probíhalo od osmi do dvanácti, později od osmi do deseti a od čtrnácti do šestnácti hodin. Po vyučování se v odpoledních hodinách konala společná procházka a chovanci se věnovali domácím pracím. „*Předměty, jimž žáci za příkladem školy vídeňské se čili, byly: znalost abecedy prstové, znalost psaných a tisknutých písmen, čtení provázené a abecedou prstovou znázorňované, mluvnice německé řeči, krasopis a znalost nejnütnějších a nepotřebnějších pravd náboženských. Později připojeno jest něco z přírodopisu a zeměpisu.*“⁶⁷

⁶⁶ KMOCH, Karel M.. *Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání*. Praha, 1886. s. 32.

⁶⁷ Tamtéž.

3.1.3.2 Jan Mücke

Již roku 1818 začal v pražském ústavu pro hluchoněmé působit další významný učitel a později zároveň ředitel Jan Mücke.⁶⁸ Narodil se 11. listopadu 1770 v Oberthornau u Grotkova do německé rodiny. Ve Vratislavi pak studoval katolické gymnázium a byl přijat do konviktu sv. Josefa. Po ukončení svého studia teologie byl roku 1794 vysvěcen na kněze. Svou kariéru započal jako zámecký kaplan a vychovatel v rodině hraběte Siertorpa, poté v rodině hraběte Frankenberga. Pro dobrý věhlas jej jako vychovatele svých dětí získal hrabě Nostic – Mücke jím byl od roku 1796, s rodinou pak zůstal v jejich domě v Praze až do jeho smrti.⁶⁹

Mezi lety 1813-1815 působil jako polní kaplan brigády granátníků. S brigádou se dostal až do Paříže, kde pak vyučoval děti důstojníků. Díky znalostem mnoha jazyků (němčiny, francouzštiny, angličtiny, italštiny a později také češtiny) se mohl bez větších obtíží vydat na cestu do severní Itálie, kde se rozhodl navštívit mnohé vyučovací ústavy – mezi nimi i ústavy pro hluchoněmé. Po svém návratu do Prahy se začal angažovat i na zdejším ústavu pro hluchoněmé. Za své zásluhy byl zvolen čestným členem ústavu a vyučoval zde krasopis a kreslení. Po smrti tehdejšího hlavního učitele Stöhra vyučoval také náboženství. Tehdy už v ústavu působil na pozici vedoucího oboru pro vyučování. Jen rok poté (v roce 1820) byl jmenován ředitelem pražského ústavu. Během svého působení zde si zakládal na tom, aby každé neslyšící dítě mohlo být vyučováno. „*Nemohlo-li některé dítě pro nedostatek prostředkův ústavních anebo pro pokročilé stáří dle stanov do ústavu více přijato býti, tu hledal a našel dobrodince, zjednal byt, opatřil stravu mimo ústav, nejednou ze svých prostředků, a vymohl aspoň, že na vyučování díl bráti mohlo.*“⁷⁰

⁶⁸ V českých textech se objevuje, jako Jan Mücke, v německých zase jako Johann Mücke.

⁶⁹ KMOCH, Karel M.. *Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání*. Praha, 1886. s. 68.

⁷⁰ Tamtéž.

V ústavu však vzhledem k vysokému počtu žáků (32) nebyl Jan Mücke jediným učitelem. Spolu s dalšími dvěma učiteli vyučovali ve dvou třídách a pěti odděleních, náboženství pak Mücke vyučoval ve dvou odděleních. „*V první třídě, kam v rozličných dobách roku školního děti se přijímaly, vyučovalo se ve 3 odděleních, poněvadž žáci nestejně byli v učení pokročili. Začátečníci učili se poznávání a vyslovování hlásek, slabik a slov. Žáci 2. oddělení I. třídy učili se mimo to názvosloví a sečítání, a oni 3. oddělení tvoření a řadění pojmů, psaní a odříkávání obyčejných slov, vět a průpovědí, čtení, čtyřem druhům počítání a krasopisu. V prvním oddělení II. třídy poznané předměty šířeji se cvičily, a žáci se učili své myšlenky napsati, náboženství, kreslení, nauce o čase a jeho dílech, o měně, váze a míře, nejpotřebnějšímu z přírodopisu, zeměpisu a průmyslu. V 2. oddělení téže třídy v předmětech dřívějších se zdokonalovali. Náboženství vyučovalo se ve 3. odděleních. Nejprve seznamovali se žáci s pravdami věrouky, potom s mravoukou a naukou o sv. svátostech a konečně, jak se zdá, učilo se teprve biblické dějepravě.*“⁷¹

Pro znásobení svých dovedností ve výuce, studoval Mücke tehdejší dostupné spisy o vzdělávání hluchoněmých, vyměňoval si názory s nejrůznějšími odborníky tohoto oboru, své zkušenosti se pak snažil uplatňovat ve výuce. Na rozdíl od svého předchůdce Karla Bergera, přikláněl se Mücke spíše k používání tzv. orální metody ve výuce hluchoněmých (dříve metoda německá). „*K dosažení tohoto cíle je zapotřebí učit žáky psaní na podkladě hláskové řeči, nikoliv opačně. Častým užíváním mluvené řeči se spojují slova s představami podpořenými názorným vyučováním, které využívá skutečné či zobrazené předměty. Hluchoněmi se tak postupně naučí myslet v řeči hláskové.*“⁷²

⁷¹ KMOCH, Karel M.. *Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání*. Praha, 1886. s. 54.

⁷² OKROUHLÍKOVÁ, Lenka. *Z historie českého znakového jazyka – Johann Mücke a první slovníček znaků (1834)*. In: *Studie aplikované lingvistiky*, roč. 8, č. 1, 2017, s. 65-80.

Jako zastávce orální metody však nezavrhuje ani používání přirozených posunků. Důkazem nám může být jeho pravděpodobně nejvýznamnější dílo – *Návod k vyučování hluchoněmých v hlasité řeči a několik poznámek o znacích hluchoněmých*. První část této publikace se věnuje řeči mluvené a způsobu jejího osvojování. Žáci se nejprve učí vyslovovat souhlásky jednotlivě, pak ve slabikách, nakonec slabiky spojují do slov. Teprve po mechanickém nacvičení jednotlivých slov se seznamují s jejich významy. Druhá část publikace se věnuje naopak řeči znakové – přirozeným posunkům. Ty jsou podle Mückeho významné pro prvotní komunikaci mezi učitelem a žákem. Doporučuje proto učitelům využívat právě ty posunky, které si neslyšící dítě již samo vytvořilo (např. v rané komunikaci s matkou). Můžeme říct, že v podstatě zatím jedná o jakousi pantomimu. Až postupem času vznikají v rámci pražského ústavu jakési znaky. Právě tyto Mücke ve své publikaci popisuje a vytváří jejich slovník.⁷³

Oproti svým předchůdcům i pokračovatelům se Mücke lišil právě ve zveřejnění a sepsání jeho metod vyučování. „*Sám napsal několik odborných pojednání do výročních zpráv a různých časopisů o vyučování řeči, o sluchových orgánech, o sluchových zkouškách, o posunech apod.*“⁷⁴ Dalším jeho významným počinem je sepsání modlitební knihy pro hluchoněmé děti, kterou vydal v roce 1823. Vzhledem k tomu, že psal pouze v němčině, byla tato kniha později přeložena do češtiny.⁷⁵

V Ústavu pro hluchoněmé v Praze působil Jan Mücke jako ředitel až do své smrti roku 1840, strávil zde tedy více jak 20 let. Díky jeho záslužné činnosti ho bezpochyby můžeme zařadit mezi nejvýznamnější učitele hluchoněmých v Čechách.

⁷³ NOVÁK, Alois. Pamětní spis ke stopadesátiletému trvání Pražského soukromého ústavu pro hluchoněmé v Praze-Smíchově: [1786-1936]. Praha, 1938, s. 58.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ OKROUHLÍKOVÁ, Lenka. *Z historie českého znakového jazyka – Johann Mücke a první slovníček znaků (1834)*. In: Studie aplikované lingvistiky, roč. 8, č. 1, 2017, s. 68.

3.1.3.3 Petr Miloslav Veselský

Současně s Mückem působil na Ústavu pro hluchoněmé v Praze od roku 1836 také učitel Petr Veselský. Narodil se v roce 1811 v Novém Kníně. Úspěšně ukončil studia přípravného kurzu pro učitele a působil jako pomocný učitel na městské škole v Ledči. Následně vyučoval ve Světlé nad Sázavou. Jak bylo již zmíněno od roku 1836 působil jako učitel v pražském ústavu. Zde zůstal až do roku 1841, kdy se stal ředitelem Kutnohorského kúru.⁷⁶

Vzhledem k tomu, že se dosud v pražském ústavu vyučovalo pouze v němčině, ale ústav navštěvovali také čeští chovanci, kteří se po dokončení svých studií běžně vraceli do svých domovů, shledalo představenstvo ústavu nutným přijmout i českého učitele.⁷⁷

Jako první český učitel hluchoněmých, měl Veselský před sebou těžký úkol. Musel si totiž vytvořit vlastní české výukové pomůcky, které by mohl používat. „*Veselskému však připadl významný úkol v dějinách vyučování hluchoněmých, aby on první hledal cestu a způsob, jak postupovati při artikulaci českých hlásek a slov, aby první zakusil obtíže a těžkosti při vyslovování české mluvy a při cvičení složitého českého skloňování a časování.*“⁷⁸ S tímto úkolem mu pomáhali MUDr. K. Amerling a pedagog Jan Svoboda. Pro své vyučování sestavil první české učebnice a jiné pomůcky. Publikoval také články o vyučování hluchoněmých v tehdejších periodikách.⁷⁹

Vzhledem k tomu, že na pražském ústavu působil Petr Veselský současně se dvěma významnými řediteli (Jan Mücke a Václav Frost), kteří oba zprvu zastávali jiný názor na metodu vyučování neslyšících, přiklonil se Veselský k jakési kombinaci obou. Ve svém rukopisu zmiňuje tehdejší převahu orální metody (německé) nad znakovou metodou (francouzskou), nezapomíná ovšem dodat, že bez posunků by se hluchoněmému dítěti nedostalo úplného vzdělání. „*Nelze však upřítí, že bez posunkování zvukové návodství pravého cíle při vyučování nedosáhne, tak jako opět posunkování bez mluvy. Obé však spojeně při vyučování použito vede nejlépe k cíli žádanému.*“⁸⁰

⁷⁶ KMOCH, Karel M.. *Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání.* Praha, 1886, s. 57.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ NOVÁK, Alois. *Pamětní spis ke stopadesátiletému trvání Pražského soukromého ústavu pro hluchoněmé v Praze-Smíchově: [1786-1936].* Praha, 1938, s. 58,59.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ ZEMAN, Josef a Petr M. VESELSKÝ. *Rukopis Petra Miloslava Veselského o výchově hluchoněmých.* Praha, 1931, s. 17.

Ačkoliv se Petr Veselský značně zapsal do historie pražského ústavu i do samotné historie vyučování neslyšících, nerozloučil se s ústavem v dobrém. „*Pro jeho vlasteneckou činnost mu bylo dvakrát odepřeno místo prvního učitele. Proto Veselský opouští v roce 1841 ústav a stává se archivářem a ředitelem kůru v Kutné Hoře.*“⁸¹ I to byl nejspíš důvod, proč se jeho české učebnice pro hluchoněmé nedochovali – podle Nováka je zničil před odchodem z ústavu.⁸²

3.1.3.4 Václav Frost

Václav Frost se narodil 14. února 1814 ve vesnici u Bělé pod Bezdězem. V Mladé Boleslavi pak vystudoval gymnázium, následně se dostal na studia filozofické fakulty do Prahy. Absolvoval také kněžský seminář v Litoměřicích, kde byl také v roce 1837 vysvěcen na kněze. Sice se narodil do německé rodiny, ale uměl i výborně česky, i proto mohl být po ukončení svých studií kaplanem v Mšeně. Zde se také poprvé setkal s několika neslyšícími dětmi a rozhodl se je vyučovat. Vzhledem k jeho výborným výsledkům s těmito dětmi si získal oblibu tehdejšího školního inspektora Jana Mareše a dostal se do povědomí také dalších rodičů hluchoněmých dětí z okolních vesnic, kteří usilovali o to, aby jejich děti také vzal pod svá křídla.⁸³

Roku 1840 mu bylo nabídnuto místo učitele na Pražském ústavu pro hluchoněmé, které přijal. Již roku 1841 zde zastával i funkci ředitele. Od orku 1843 podnikal četné cesty, při nichž navštívil různé ústavy pro hluchoněmé, aby se zde přiučil o jejich metodách používaných při vyučování. „*V roce 1843 navštívil ústavy v Drážd'anech a Lipsku, v roce 1847 v Linci, Hallu, Mnichově a Straubingu. Nejdůležitější cestu podnikl roku 1857 na vyzvání ministerstva vyučování v průvodu učitele Wilczka do ústavu v Drážd'anech, Lipsku, Halle, Weissenfelsu, Berlíně, Vratislavi, Ratiboři, Vídni a Vacově.*“⁸⁴

⁸¹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 67.

⁸² NOVÁK, Alois. *Pamětní spis ke stopadesátiletému trvání Pražského soukromého ústavu pro hluchoněmé v Praze-Smíchově: [1786-1936]*. Praha, 1938, s. 59.

⁸³ KMOCH, Karel M. *Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání*. Praha, 1886.

⁸⁴ Tamtéž, s. 45.

Mimo jeho činnost v ústavu se také věnoval psaní. Zabýval se jak tématy pedagogickými, tak náboženskými i politickými. „*Redigoval kalendář pro lid Jahresbote, do něhož napsal mnoho poučných článků. V německé řeči napsal: Lid, národ a církev, Český Tomáš a německý Michl, Hniloba národů, česky Jen s pravdou ven. Německy zpracoval povídky pro mládež Františka Pravdy František pometlář a jeho bratr Petřík a Bohatá Julie a Eva, chudá pasačka. Přepřacoval známou modlitební knihu Hauberovu a Jaisovu Dobré símě. Jeho poslední dílo bylo Bděte, antichrist je zde psané proti spisu Renánově.*“⁸⁵ Pro účely svého vyučování hluchoněmých vydal také německou učebnici a obrázkový *Orbis pictus*.

V roce 1848 se stal dokonce říšským poslancem Bělé pod Bezdězem. „*Za své zásluhy obdržel v roce 1859 zlatý záslužný kříž s korunou a od církevní vrchnosti jmenován byl konsistorním radou.*“⁸⁶ Tento významný učitel, kněz a spisovatel zemřel roku 1865 na tuberkulózu.

Díky svým četným návštěvám různých ústavů pro hluchoněmé měl Frost možnost seznámit se s různými metodami vyučování. Dalo by se říci, že části těchto poznaných metod pospojoval a dal tak vzniknout nové – Frostově metodě. Pro tento způsob vyučování je nejpodstatnější, že Frost vnímal posunky jako mateřský jazyk neslyšících a z toho pak i vycházel. Měl za to, že pomocí znaků se s neslyšícími domluví daleko rychleji a spolehlivěji, než kdyby je měl od začátku učit mluvenou řeč. „*V Rakousku platí moudrý zákon, že obzvláště svaté pravdy náboženské v mateřské řeči přednášeny býti mají. Mateřštinou hluchoněmých jest přirozený posuněk; jím má tudíž svatému náboženství se vyučovati. Neb tato řeč posuňková jest právě jediným prostředkem, jímž se matka a hluchoněmé dítě dorozumívají, a kterou dítě do ústavu přináší, kde je přijímá katecheta od rodičů, aby je učil Boha znáti. Pomocí jí dorozumí se již v prvních dnech se svými druhy ve škole.*“⁸⁷

⁸⁵ NOVÁK, Alois. *Pamětní spis ke stopadesátiletému trvání Pražského soukromého ústavu pro hluchoněmé v Praze-Smíchově: [1786-1936]*. Praha, 1938, s. 45.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ KMOCH, Karel M.. *Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání*. Praha, 1886, s. 81

Václav Frost se při své výuce opírá i o fakt, že ne každé hluchoněmé dítě je schopné se naučit mluvenou řeč, ovšem znaky ovládá každé z nich. Proto má být neslyšící dítě vyučováno nejprve náboženství ve znakové řeči a řeč mluvená a psaná má být pouze vyučovacím předmětem, který může takové dítě, po nabytí základních vědomostí, rozšiřovat. V pražském ústavu tato metoda fungovala tak, že učitel náboženství používal při komunikaci s chovanci řeč znakovou. Učitelé dalších předmětů pak dále používali řeč mluvenou.⁸⁸ I při výuce mluvené řeči používal Frost odlišný způsob, který se zprvu opíral o gramatiku, později však převzal myšlenky názorného vyučování, jež propagoval především Bedřich Hill (ředitel ústavu pro hluchoněmé ve Weisenfelsu). Dítěti má být nejprve ukázán předmět názorně, až poté má být vysloveno slovo.

Václav Frost tedy ve své metodě vyučování neslyšících kombinoval mluvenou řeč se znakováním. Kládl také velký důraz na vizuální stránku vyučování – používal obrázky, psaní atp. Tato Frostova metoda se později začala nazývat metodou Pražskou, metodou kombinovanou či Pražskou kombinovanou metodou.

„„Pražská metoda“ není nic jiného než bilingvální vzdělávání neslyšících, které bylo znovuobjeveno v šedesátých letech ve Skandinávii. Principem je, že v některých předmětech se vyučuje ve znakovém jazyce bez mluvení a v jiných se mluví bez ukazování, protože neslyšící budou muset žít ve světě neslyšících i slyšících. Václav Frost předběhl svou dobu o více než sto a je smutné, že jeho myšlenky nyní musíme znovuobjevovat v cizině.“⁸⁹

Tehdejší doba nebyla ale těmto Frostovým myšlenkám příliš nakloněna. Možná také kvůli tomu, že Václav Frost zemřel bezdětný, byla jeho osoba a s ní i jeho práce po delší dobu zapomenuta. To ovšem nic nemění na faktu, že právě díky němu se na Pražském ústavu pro hluchoněmé udržela znaková řeč mnohem déle než na ostatních ústavech.

⁸⁸ KMOCH, Karel M. *Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání*. Praha, 1886, s. 81-85.

⁸⁹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 68.

3.1.3.5 Václav Kořátko

Václav Kořátko se narodil 26. srpna 1810. Po studiích gymnázia v Mladé Boleslavi a filozofie v Praze absolvoval biskupský seminář v Litoměřicích. Poté, co byl vysvěcen na kněze, působil jako kaplan v Mšeně, kde se také setkal s Václavem Frostem. Právě toto setkání určilo Kořátkovi jeho další životní působení. Roku 1841 převzal po Veselském vyučování na českém oddělení pražského ústavu. Po Frostově smrti pak převzal i ředitelský post. Svou starost o ústav a o hluchoněmé samotné bral velmi svědomitě – jako důkaz můžeme brát to, že sepsal řád pro učitele a ostatní personál ústavu, podle kterého by se měli řídit, aby ústav a výchova hluchoněmých vedla k co nejlepším výsledkům. Věnoval se nejen hluchoněmým, ale také chudým dětem – byl také ředitel chudinského ústavu sv. Apolináře.

Po obsazení funkce ředitele navázal Kořátko na práci svého předchůdce Frosta. „*Do dějin vyučování hluchoněmých zapsal se ředitel Kořátko písmem nesmazatelným, jelikož napsal a svým nákladem vydal první české pomůcky: Slabikář, Čítanku pro žáky hluchoněmé, tři sešity cvičení mluvnických a sešit povídek pro žáky vyšších ročníků. V německé řeči napsal a vydal též čítanku a mluvnici. Pečlivě sestavil podrobné osnovy pro vyučování řeči a pro všechny ostatní předměty.*“⁹⁰ I přestože Kořátko vyučoval kombinovanou metodou po vzoru Frosta, příkládal nemalou váhu mluvené řeči.

Jeho Slabikář se zabýval správným vyslovováním hlásek a žáci se díky němu naučili orientovat v písmu psacím i tiskacím. Roku 1859 vydal učebnici *Předpravná cvičení řeči*, která žáky provázela větnými skladbami a mluvnickými tvary. Další publikace, která se zaměřovala na mechanicky správnou artikulaci hlásek a slabik, byla *Čítanka pro žáky hluchoněmé*, vydaná v roce 1872. „*Není to tedy čítanka v pravém slova smyslu, nýbrž jest to cvičebnice k pokročilejší artikulaci a k počátečnímu vyučování řeči.*“⁹¹ Tato učebnice navíc také využívá názorných obrázků, které autor čerpal od propagátora názorné výuky Hilla. Nevydával jen učebnice pro žáky, ale také metodiky pro učitele. Jednou z nich byla i publikace z roku 1860 – *Zvláštní cvičení řeči*, kde jsou obsaženy i návody, jak žákům jednotlivé pojmy nejlépe vysvětlit.⁹²

Václav Kořátko zemřel 29. října 1876 a díky svému celoživotnímu dílu mu právem patří místo mezi nejvýznamnějšími učiteli hluchoněmých v Čechách.

⁹⁰ NOVÁK, Alois. *Pamětní spis ke stopadesátiletému trvání Pražského soukromého ústavu pro hluchoněmé v Praze-Smíchově: [1786-1936]*. Praha, 1938, s. 46.

⁹¹ Tamtéž, s. 61.

⁹² Tamtéž, s. 60-63.

3.1.3.6 Karel Malý

Za zmínku také jistě stojí jeden z velikánů ve vyučování neslyšících dětí v českém oddělení pražského ústavu – Karel Malý. Narodil se v Praze 10. ledna 1846, zde také navštěvoval obecnou a reálnou školu. Se svou pedagogickou kariérou začal jako výpomocný učitel v Neustupově u Tábora. Po roce se však rozhodl stát se plnohodnotným učitelem a vrátil se do Prahy, aby zde dokončil své vzdělání. Učitelství studoval u Karla Amerlinga, který se také zasadil o jeho doporučení na místo pomocného učitele v pražském ústavu pro hluchoněmé. Malý zde započal své působení 1. ledna 1867 jako pomocný učitel již během svého studia. Po dokončení studií se stal učitelem v německém oddělení ústavu, ze kterého později přestoupil do oddělení českého.⁹³

Malý si byl vědom nedostatku ve výuce neslyšících na českém oddělení – nedostatku učebních pomůcek v českém jazyce. Tehdejším učitelem na českém oddělení byl také Josef Květoň, který sestavil svou učebnici *Cvičení řeči*. Po získaných zkušenostech v tomto oboru se Malý rozhodl sestavit vlastní třídílnou učebnici *Cvičení řeči*, jejíž finální verzi uložil od ústavní knihovny roku 1895. Tímto jistě významným dílem, podle kterého učila ještě spousta učitelů, ovšem práce Malého nekončila. Sestavil ještě mnoho učebnic k výuce hluchoněmých dětí jako například *Dopisy a písemnosti*, *Přírodopis*, *Uvádění hluchoněmých v řeč obcovací*. Nepsal ovšem jen učebnice pro žáky, ale i příručky pro učitele – například *Dějiny vzdělávání hluchoněmých* a *Hluchoněmí nevidomí*.

⁹³ FUCHS, František. *Karel Malý*, in: Úchylná mládež: časopis pro výzkum a výchovu mládeže slabomyslné, hluchoněmé, slepé, mravně vadné a zmrzačené, roč. 4, č. 1-2. Praha, 1928, s. 24.

Svou práci také publikoval v mnoha učitelských časopisech. Jedno z hlavních témat jeho článků byla nedostatečná péče o hluchoněmé děti v českých zemích. Vytýkal fakt, že je stále četná řada neslyšících dětí, které nadále zůstávají bez vzdělávání, či jsou zařazeny do běžných škol. I těmto se tak snažil pomoci, a tak roku 1897 vydal publikaci *Děti hluchoněmé, nedoslýchavé, jakož i poruchami řeči stížené, ve škole obecné*. „V knize té píše způsobem prostým a srozumitelným o podstatě hluchoněmosti, podává stručný přehled dějin vzdělání hluchoněmých, vykládá o metodě Frostově, o rozdílu mezi pravým a nepravě hluchoněmým, o dětech sluchem chorých, o následcích hluchoněmoty, o hluchoněmém dítěti ve škole obecné a o zisku pro ně plynoucím z návštěvy této školy, připojuje podrobný postup cvičení řeči, dle něhož mohl by učitel v čase poškolením hluchoněmé dítě písmem v řeč hláskovou uvést a dává návod, jak mohl by učitel s takovým dítětem prohláskovati a uschopniti je vyjadřovati se v řeči hlasitě a kterak by je mohl naučiti čísti hlasitou řeč s úst mluvících lidí.“⁹⁴

Malý se ovšem nezaměřuje jen na edukaci samotných hluchoněmých či jejich učitelů, ale i na rozšiřování povědomí o vzdělatelnosti neslyšících ve společnosti. Rodičům hluchoněmých dětí pak radí, jak se správně těmto dětem věnovat od útlého věku a jaké kroky podniknout, aby se jejich neslyšící dítě dostalo na školu pro hluchoněmé.

Mimo práci s hluchoněmými se Malý věnoval také dětem s poruchami řeči. Měl za to, že učitelé neslyšících mají kompetence pomoci dětem s různými vadami řeči. Díky přátelství s Karlem Kmochem mu bylo umožněno vést kurz pro „nevýřečné žactvo“, který fungoval při škole ve Valdštejnské ulici od roku 1900. Pomáhal dětem se správnou výslovností, ale také publikoval práce pro učitele o tomto tématu. Roku 1899 sestavil *Návod k nápravě porušené řeči mládeže*, kde představuje metody uplatňované v jeho praxi. Dále roku 1902 vydal knihu *Koktavost a jiné úchylnky mluvy mládeže*, dále pak roku 1908 publikaci *Nevýřečná mládež*. Tyto knihy bylo možné publikovat v tištěné podobě na rozdíl od učebnic pro neslyšící, protože o ně byl mezi vyučujícími větší zájem. Své příspěvky neomezoval jen na tištěné zdroje, učitelům také pomáhal svými přednáškami v učitelských spolcích.⁹⁵

⁹⁴ FUCHS, František. *Karel Malý*, in: *Úchylná mládež: časopis pro výzkum a výchovu mládeže slabomyslné, hluchoněmé, slepé, mravně vadné a zmrzačené*, roč. 4, č. 1-2. Praha, 1928, s. 26.

⁹⁵ Tamtéž, s. 29-31.

Karel Malý při svém vyučování neslyšících využíval metodu orální. Neodsuzoval nicméně názory a postupy svých kolegů, naopak se jim věnoval a kriticky je posuzoval. Byl toho názoru, že přirozené posunky jsou pro neslyšící jistě prospěšné a umožní jim osvojit si spoustu nových informací v kratší době, než když se od počátku učí jen pomocí metody orální. Sám ale usuzoval, že mluvené slovo je pro neslyšící podstatné, protože mluvící většina se podle něj nebude kvůli neslyšící menšině učit znaky potřebné pro komunikaci. Považoval také za přednější vychovat své svěřence především duchovně. František Fuchs (kolega Karla Malého) považuje největší úspěch Malého vyučování v jeho trpělivosti. „*Neúnavně, mírně a jemně opravoval naskytnuvší se chyby v artikulaci, až dosáhl žádaného výsledku. Zavrhoval násilné zákroky v ústech hluchoněmých dětí – jako na př. násilné přidržování jazyka v určité poloze – které mohly působiti nepříjemně nebo bolestně. Rovněž odmítal různé pomůcky ze dřeva a z kostí, jimiž tehdy mnozí učitelé při hláskování si pomáhali.*“⁹⁶

Pojednával i o Frostově metodě – neodsuzoval ji, ani neprosazoval. Vzhledem k nedostatku ústavů pro vzdělávání hluchoněmých ji považoval za ideální pro tuto situaci – umožňovala v krátké době alespoň základně vzdělat co největší počet neslyšících.

Jak už bylo zmiňováno – sám Malý ve svých hodinách využíval metodu orální, nejen kvůli názoru o přizpůsobení neslyšící menšiny slyšící většině společnosti. V posunkové řeči viděl nedostatky v její neurčitosti. „*Na př. Železný Brod – posunuje se: železný chléb; Králové Hradec (König Grätz) – posunuje se: královský svrab (Krätze) a j. v.*“⁹⁷

Nejlépe by se pohled Malého na výukové metody neslyšících dal shrnout jeho vlastními slovy: „*Nejlepší metodou musí býti uznána ta, která dovede srdce hluchoněmého roznítiti ohněm pro dobro, mysl jeho zušlechtiti, snahu jeho stále pobádati ke konání dobra, která dovede jej přesvědčiti, že i on jest člověk, jako občané druzí a má s nimi rovné povinnosti.*“⁹⁸

⁹⁶ FUCHS, František. *Karel Malý*, in: Úchylná mládež: časopis pro výzkum a výchovu mládeže slabomyslné, hluchoněmé, slepé, mravně vadné a zmrzačené, roč. 4, č. 1-2. Praha, 1928, s. 27.

⁹⁷ Tamtéž, s. 28.

⁹⁸ Tamtéž, s. 28-29.

3.1.3.7 Karel Kmoch

Posledním zmiňovaným velikánem Pražského ústavu pro hluchoněmé je Karel Kmoch, který se narodil 12. října 1839. Vystudoval teologii v Praze a po vysvěcení na kněze působil na farnosti v Kouřimi. Jen krátce na to byl ale odvolán do Prahy. V Praze si zvykl navštěvovat ústav pro hluchoněmé a tady se také spřátelil s Václavem Frostem. I toto přátelství bylo jednou z příčin, proč se Kmoch rozhodl v Praze nakonec zůstat. Po Frostově smrti nastupuje roku 1865 do ústavu jako učitel náboženství. Nakonec po smrti dalšího z ředitelů ústavu Václava Koťátka, byl Karel Kmoch jmenován i do této funkce.⁹⁹

František Kudyn – tehdejší žák a budoucí učitel v ústavu pro hluchoněmé se ve svých vzpomínkách zmiňuje o Kmochovi, jako o obětavém, lehce výbušném, ale spravedlivém a milujícím učiteli.¹⁰⁰ Při svém působení v ústavu pro hluchoněmé pomáhal i v jiných dobročinných ústavech – byl například také učitelem náboženství v ústavu pro slabomyslné.¹⁰¹

Za jeho působení v Pražském ústavu pro hluchoněmé se zasloužil hned o několik změn. Mimo té největší, kdy se přičinil na výstavbě nové budovy na Smíchově, je to také změna v přijímání nových chovanců. Doposud se přijímali noví chovanci každé dva roky, Kmoch ale přišel s návrhem přijímat každý rok. Tím ústav navýšil počet chovanců a nově i žáků, kteří v ústavu nebydleli, ale jen docházeli na vyučování.

⁹⁹ NOVÁK, Alois. *Pamětní spis ke stopadesátiletému trvání Pražského soukromého ústavu pro hluchoněmé v Praze-Smíchově: [1786-1936]*. Praha, 1938. s. 47.

¹⁰⁰ KUDYN, František: *Z mých vzpomínek na řed. P. K. Kmocha*. In: *Obzor hluchoněmých*, roč. 24, č. 3, 1941, s. 2.

¹⁰¹ NOVÁK, Alois. *Pamětní spis ke stopadesátiletému trvání Pražského soukromého ústavu pro hluchoněmé v Praze-Smíchově: [1786-1936]*. Praha, 1938, s. 47.

Ve funkci ředitele, jak se vzpomíná již zmiňovaný František Kudyn, nechal učitelům volnost ve výběru metod a způsobu vyučování, i když byl sám zastáncem Frostovy kombinované metody. Navzdory názorům ostatních učitelů si prosadil tuto metodu ve výuce náboženství. „... *Oba jsme si stěžovali, že některé děti málo pokračují v učení se hláskové řeči a já se bez obalu vyjádřil, že výsledky jsou proto tak slabé, poněvadž hluchoněmí stále jen znamenají. Učení by šlo lépe, kdyby se – jako v jiných cizích ústavěch – přestalo posunkové řeči ve škole vůbec užívat. Kmoch mi na to klidně, ale vážně odpověděl, že ještě nemám o tom dosti zkušeností, že tak smýšlím proto, poněvadž jsem dříve slyšel, a proto mohu více mluvit než znamenati, ale že v ústavě nejsou samé děti takové, které do 5ti až 9ti roků slyšely. Mnohem více je těch, které jsou hluché od narození nebo ohluchly velmi záhy; jsou v ústavu děti nadané i slabé, které posunové řeči potřebují ke svému duševnímu probuzení a vzdělání. Jen posunovou řečí se jim mohou objasnit pojmy, vysvětliti slova a těžší významy.*“¹⁰²

Staral se ale také i o kvalitu výuky mluvené řeči.¹⁰³ Prosazoval přirozený způsob osvojování řeči – podle vzoru jednoho ze zahraničních ústavů pro hluchoněmé prosazoval přijetí dvou učitelek, které budou s dětmi trávit volný čas a komunikovat s nimi pouze slovně. Do ústavu byly tedy přijaty dvě řádové učitelky Rosa Deckerová a Irena Holanová, které měly s dětmi trávit čas u jídla a odpolední hodiny. Bohužel z finančních důvodů musely sestry nakonec vyučovat i ve třídách.¹⁰⁴

Ke 100 letům fungování ústavu sepsal Kmoch Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání.

Karel Kmoch zemřel roku 1913. Pražskému ústavu pro hluchoněmé tak věnoval 48 let svého života.

Jeho nástupcem se pak stal Antonín Vetešník, který byl ředitelem až do roku 1931. Až v roce 1932 s nástupem ředitele Aloise Nováka je úplně zakázáno používat znakový jazyk.¹⁰⁵

¹⁰² KUDYN, František: *Z mých vzpomínek na řed. P. K. Kmocha*. In: *Obzor hluchoněmých*, roč. 24, č. 3, 1941, s. 2.

¹⁰³ V dobových pramenech zmiňují mluvenou řeč, jako řeč hláskovou.

¹⁰⁴ NOVÁK, Alois. *Pamětní spis ke stopadesátiletému trvání Pražského soukromého ústavu pro hluchoněmé v Praze-Smíchově: [1786-1936]*. Praha, 1938, s. 48.

¹⁰⁵ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 73.

3.2 Moravsko-slezský ústav pro hluchoněmé v Brně

Na vzniku ústavu pro neslyšící v Brně se přičinil především továrník František Ess a vrchní rada Zemského soudu v Brně Josef Dietmann rytíř z Traubenbunrku. Právě Tranbenberk se ve své práci setkávat s neslyšícími, kteří na základě své nevzdělanosti spáchali nějaký přečin. Společně dokázali posbírat dostatek peněz (v roce 1824 byla dokonce uspořádaná sbírka) na to, aby se mohla koupit budova se zahradou v Trnité ulici v Brně. Díky tomu tak vznikl Moravsko-slezský ústav pro hluchoněmé v Brně.¹⁰⁶

Brněnský ústav byl definitivně otevřen 4. října 1832 pod vedením prvního ředitele kněze Josefa Handschucha. Jako první chovance přijali 15 chlapců – ústav byl tedy zpočátku čistě chlapecký. Vyučování byli nejzákladnějším vědomostem a až do roku 1856 se vyučovalo pouze v německém jazyce.¹⁰⁷

Roku 1865 se ústav přestěhoval do nové, větší budovy a byl tak schopen pojmout více chovanců. V této době tak ústav navštěvovalo 55 chlapců i dívek. Ústav byl takto schopen pojmout nejvýše 65 chovanců, nicméně zájem toto číslo vysoce převažoval. Bylo proto potřeba uvažovat o opatřeních vedoucích k možnosti navýšení počtu míst. Jeden z návrhů spočíval v zestátnění ústavu a rozšíření ústavu, což ovšem prozatím neprošlo. Během sčítání neslyšících na Moravě a ve Slezsku bylo napočítáno celkem 550 dětí ve školním věku (brněnský ústav měl však stále místa jen pro 65 z nich). Byla proto uspořádána nová sbírka a za vybrané peníze byla zakoupena druhá budova ústavu. Takto byl ústav již schopen pojmout 120 chovanců.¹⁰⁸

Při novém sčítání roku 1885 bylo však zjištěno, že je na Moravě ještě dalších 486 neslyšících dětí. To přispělo k rozhodnutí Zemského sněmu k založení dvou nových ústavů pro neslyšící v Ivančicích a v Lipníku v roce 1894. Právě do těchto dvou nových ústavů se přesunuli čeští chovanci a brněnský ústav byl tak čistě pro německé chovance.¹⁰⁹

¹⁰⁶ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 132.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 133.

¹⁰⁹ Tamtéž.

3.2.1 Jan Valíček

Jan Valíček se narodil 15. prosince 1826 v Podivíně na Moravě. Zde také navštěvoval také obecnou a měšťanskou školu, odtud pak postoupil roku 1839 do piaristické školy v Mikulově. Po svém studiu zde byl přijat jako kandidát učitelství do farní školy v Lednici. Roku 1844 pak začal navštěvoval učitelský kurz v Brně, který absolvoval během půl roku. Svou učitelskou kariéru započal ještě téhož jako podučitel ve Velkých Starovicích. Od roku 1847 působil v Rajhradě, kde se soustředil na své další učitelské kvalifikace.¹¹⁰ „R. 1848 odbyl učitelskou zkoušku pro školy národní, a to jak pro české, tak i pro německé. V říjnu toho roku zúčastnil se též prvního sjezdu učitelského ve Slavkově. R. 1854 podjal se zkoušky učitelské pro školy hlavní. Obě zkoušky ty vykonal s prospěchem velmi dobrým.“¹¹¹

V Rajhradě se také poprvé setkal s výukou neslyšících. Ujal se zde tří neslyšících dívek, které nemohly být přijaty do ústavu v Brně (v té době byli do ústavu přijímáni pouze chlapci). Těmto dívkám se věnoval celých 7 let a dal je dokonce i do učení ženským ručním pracím. Za svou práci se skvělými výsledky byl oceněn moravským zemským školním úřadem. Z Rajhradské školy byl však Valíček roku 1854 vyhozen, protože čelil (vymyšlenému) obvinění. Své jméno dokázal ale rychle očistit a již tentýž rok začal vyučovat v Horních Visticích. Své působiště však po roce opět změnil (ovšem opět jen na rok) a od 1. listopadu 1855 vyučoval v Pouzdřanech.¹¹²

¹¹⁰ VITÁK, Antonín Konstantin. *Paměti starého učitele-vlastence, persekucí postiženého*, Díl 2. Praha, 1904, s. 90.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² VITÁK, Antonín Konstantin. *Paměti starého učitele-vlastence, persekucí postiženého*, Díl 2. Praha, 1904, s. 92.

V Rajhradě se za svého působení setkal Valíček s tehdejším opatrovníkem ústavu pro hluchoněmé v Brně Josefem rytířem Höchsmannem, který se zasadil o to, aby byl Valíček 1. dubna 1856 jmenován učitelem brněnského ústavu pro hluchoněmé. Zde si již od počátku svého působení začal všimnout velkého nedostatku tohoto ústavu – i přestože ústav navštěvovali i čeští chovanci, vyučovalo se zde pouze v němčině. Největší úskalí v tomto problému považoval v tom, že se zde neslyšící děti z českých rodin učili pouze německy, ale po návratu do svého rodiště pak stále nebyly schopny komunikovat se svými rodiči ve svém mateřském jazyce. „... *dítky české ústavu svěřené, byť i sebe lépe v němčině vycvičeny byly, přece nejsou s to se s rodiči svými a příbuznými a j. se dorozuměti, a že celá námaha s českými dětmi jest bezvýznamnou, a že je skutečně času toho škoda, když české dítě ústav německý po 6-8 navštěvuje.*“¹¹³ To Valíčka pobídlo v tom, aby bez oficiálního schválení vedení ústavu začal na brněnském ústavu vyučovat také česky. Překážkou mu v tom ovšem byl nedostatek českých učebních pomůcek. První učební osnovu proto sestavil na základě svých zkušeností s vyučováním neslyšících dívek v Rajhradě. Jeho první chovanci, které vyučoval i v češtině, byli pak schopni již roku 1857 složit veřejnou zkoušku jak v němčině, tak v češtině. „*Tak ukončen školní rok 1857, a páni opatrovníci ani si nepovšimli toho, že čeština stanovami dovolena není; a proto vyučovalo se od té doby v jazyku českém dále.*“¹¹⁴

Své vyučování Valíček podpořil sepsáním mluvnických tabulek a cvičebnice (1864) a v neposlední řadě také sepsáním první čítanky pro hluchoněmé v roce 1872. Tato čítanka nám poskytuje také informace o to, pomocí jaké metody Valíček vyučoval.¹¹⁵

¹¹³ VITÁK, Antonín Konstantin. *Paměti starého učitele-vlastence, persekucí postiženého*, Díl 2. Praha, 1904, s. 93.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 95.

¹¹⁵ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 133.

Ačkoliv byl brněnský ústav zřízen, stejně jako Pražský ústav pro hluchoněmé, podle vídeňského vzoru, již nedlouho po jeho založení se na popud rytíře Traubenburka (jednoho ze zakladatelů ústavu) začalo upouštět od metody vídeňské a více se prosazovala metoda orální. Právě tu můžeme pozorovat i u Jana Valíčka. Ve své čítance se nejprve zaměřuje na výslovnost některých souhlásek, pak k nim připojuje samohlásky a žáci tak vyslovují již celé slabiky. Až z nich postupně skládají slova. Ve druhé části učebnice se zaměřuje na slovní druhy – především na podstatná a přídavná jména. Zaměřuje se zde i na jednoduché věty, žáci ve cvičeních odpovídají na jednoduché otázky. Třetí část čítanky již rozvíjí další slovní druhy a více do hloubky rozšiřuje povědomí o těch žákům již známých (skloňují se podstatná jména, časují se slovesa...). Závěr čítanky je věnován jednoduchým rozhovorům a slovům potřebným v základní komunikaci (části dne, číslovky, názvy dnů v týdnu a měsíců).¹¹⁶

Podle obsahu čítanky můžeme odhadovat, že byla pravděpodobně určena pro první třídu.

Pro svou zdatnost v učení neslyšících byl Jan Valíček navržen po odchodu Františka Maršovského na postu ředitele ústavu. S touto pozicí již měl zkušenosti, protože před nástupem Maršovského, a ještě v prvních letech jeho působení jako ředitele, když se přiučoval v pražském ústavu, vykonával Valíček funkci prozatímního ředitele. „*Valíček byl horlivým vlastencem, což mu tehdy v převážně německém Brně přinášelo jenom potíže. Valíček doufal, že po odchodu ředitele Maršovského v roce 1873 bude jmenován ředitelem.*“¹¹⁷ Ještě téhož roku byl na post ředitele ústavu jmenován Eduard Partich. Jan Valíček byl tak jmenován pouze prvním učitelem. S tímto rozhodnutím však nesouhlasil a roku 1874 se stal učitelem na škola v Žabčicích. V roce 1891 nakonec odchází do penze a roku 1916 umírá.¹¹⁸

Jeho přínos je pro české neslyšící na Moravě jistě nezměrný. Společnost na něj může pamatovat, jako na prvního učitele neslyšících na Moravě a díky sepsání své čítanky jistě pomohl i dalším českým učitelům.

¹¹⁶ VALÍČEK, Jan. *První čítanka pro hluchoněmé.*

¹¹⁷ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 133.

¹¹⁸ VITÁK, Antonín Konstantin. *Paměti starého učitele-vlastence, persekucí postiženého*, Díl 2. Praha, 1904, s. 97.

3.3 Diecézní ústavy pro hluchoněmé

3.3.1 Litoměřice

Diecézní ústav pro hluchoněmé v Litoměřicích byl založen roku 1858 biskupem Augustinem Bartolomějem Hillem. Tento ústav spravovalo litoměřické biskupství, finančně byl však podporován i státem. Sídlem pro tento ústav byla budova tehdejšího litoměřického Pedagogia.¹¹⁹ Nová budova byla otevřená v roce 1861 a další budova v roce 1899. Litoměřický ústav byl v době svého založení jen pro německé žáky.¹²⁰ „V ústavě litoměřickém bývá pravidelně 30 hluchoněmých opatřováno; mimo ředitele jest zřízen 1 učitel a 1 industr. učitelka.“¹²¹

Biskup Hille si byl vědom, že úspěch ústavu spočívá především v dobrém pedagogickém sboru, proto své učitele posílal ještě před založením ústavu na hospitace do jiných ústavů pro hluchoněmé. Již v roce 1836 byl Jan Mareš Hillem poslán do Vídně, aby se učil od tehdejšího katechety vídeňského ústavu Franze Herrmanna Czecha, který publikoval metodiku pro výuku neslyšících (Nauka o myšlení a řeči v obrazech). Roku 1855 posílá kněze Antonína Demutha také do Pražského ústavu pro hluchoněmé. Tam se Demuth setkal s Václavem Frostem a naučil se tak Frostově kombinované metodě, kterou později praktikoval ve své praxi.¹²²

¹¹⁹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 138.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ ADÁMEK, Karel. *Z naší doby*. Velké Meziříčí, 1888, s. 179.

¹²² HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 138.

3.3.2 České Budějovice

Roku 1870 bylo v českobudějovické diecézi zjištěno, že zde v této době bylo 74 neslyšících školou povinných dětí. Nejbližšími ústavy byly v té době Pražský ústav pro hluchoněmé a Diecézní ústav pro hluchoněmé v Litoměřicích – oba byly pro tyto děti ovšem pořád příliš daleko. Bylo proto potřeba založit takový ústav i v této oblasti. Tohoto úkolu se ujal tehdejší biskup Valerián Jirsík a roku 1871 byl tedy v Českých Budějovicích založen Diecézní ústav pro hluchoněmé.¹²³

Svou činnost v oblasti vzdělávání neslyšících zdůvodňuje Valerián Jirsík takto: „*O potřebě a užitečnosti takového ústavu nemůže býti žádná pochybnost, když uvážíme, že podle úředních zpráv jest v české vlasti naší bezmála 4000 hluchoněmých, ze kterýchžto 1000 připadá na diecési budějovickou, a že v tomto jednom tisíci jest aspoň 80 hluchoněmých dítek vyučování schopných. Z toho následuje, že počet takových dětí v celé zemi jest asi veliký a že k jejich vzdělání ty dva ústavy, v Praze totiž a v Litoměřicích, nižádnou měrou nepostačují.*“¹²⁴

Biskup Jirsík se také zasloužil o vznik Spolku k vydržování ústavu hluchoněmých, který se v čele s Jirsíkem staral o zajištění budovy ústavu a vhodných učitelů.¹²⁵

¹²³ Historie školy. Online. MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené České Budějovice. Dostupné z: <https://www.sluchpostcb.cz/c-169-historie-skoly.html>. [cit. 2024-07-07]

¹²⁴ KADLEC, Jaroslav. *Jan Valerián Jirsík: biskup českobudějovický*. České Budějovice, 1993, s. 77.

¹²⁵ Historie školy. Online. MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené České Budějovice. Dostupné z: <https://www.sluchpostcb.cz/c-169-historie-skoly.html>. [cit. 2024-07-07]

V říjnu 1871 se poprvé otevřely dveře ústavu pro svých prvních 14 chovanců (10 chlapců a 4 dívky). Prvním ředitelem ústavu byl zvolen kněz Antonín Picconi. Ten byl již roku 1869, společně se dvěma školskými sestrami Cecilíí Šebestovou a Annou Křivancovou, vyslán biskupem Jirsíkem do Pražského ústavu pro hluchoněmé, aby se seznámili s používanými metodami ve vzdělávání neslyšících. Během několika prvních měsíců fungování ústavu se počet chovanců zvýšil o dalších 20 neslyšících dětí. Počet žádostí o přijetí do ústavu však nadále stoupal a již během prvních dvou let tak počet žádostí převyšoval ústavní kapacitu. Bylo proto nutné uvažovat o rozšíření ústavu, což se povedlo již 11. července 1873, kdy byla přistavěna nová část budovy. Proto mohlo být na začátku školního roku 1873/1874 do ústavu přijato 58 chovanců. Ani to však nebylo konečné číslo – ústav byl nadále rozšiřován a byl tak schopen během dalších pěti let pojmout celkem 82 chovanců. Ve školním roce 1892/1893 ústav po dalším rozšíření navštěvovalo 96 chovanců. Druhým ředitelem se již v roce 1872, po náhlé smrti kněze a učitele Picconih, stal kněz Matěj Sedlák. Toho Jirsík také poslal na hospic do ústavu pro neslyšící v Praze, kde čerpal zkušenosti, které pak uplatnil právě v českobudějovickém ústavu.¹²⁶

¹²⁶ RYŠAVÝ, Jan. *Ke čtyřicetiletému jubileu ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích*. In: *Budivoj*. České Budějovice, roč. 47, č. 88, 1911, s. 3.

3.3.3 Hradec Králové

Diecézní ústav pro hluchoněmé byl v Hradci Králové založen roku 1881 díky přičinění biskupa královehradecké diecéze Josefa Jana Haise. Ústav byl založen na počest sňatku arcivévody Rudolfa Habsburského s belgickou princeznou Stefanií – z tohoto důvodu se později královehradeckému ústavu začalo říkat Rudolfínem.¹²⁷

Biskup Hais přispěl ústavu pro hluchoněmé celkem 7000 zlatých, za které koupil dům čp. 186 v Tomkově ulici a nechal budovu upravit, aby byla pro ústav vhodná. Z kapacitních důvodů přikoupil ještě v roce 1882 další dvě budovy v Dlouhé ulici, ty byly zbourány a na jejich místě byla postavena nová budova. Obě budovy, nově vystavená i ta původní, byly propojeny.¹²⁸

Prvním ředitelem královehradeckého ústavu byl kněz Josef Beran. Aby nabral ve vzdělávání neslyšících dětí zkušenosti, působil Beran na pražském ústavu pro hluchoněmé jako výpomocný učitel. Zde nabral své zkušenosti pod vedením ředitele Kořátka. „*Zde hospitovaly též předem určené učitelky pro ústavy v Českých Budějovicích a v Hradci Králové ct. Sestry z kongregace Chudých Školských sester de Notre Dame...*“¹²⁹ Právě tyto sestry měly v královehradeckém ústavu na starost výchovu neslyšících svěřenců.

V září roku 1881 započala v ústavu výuka prvních 15 chovanců (7 chlapců, 8 dívek), již následující rok (1882) byl však ústav schopen pojmout 70 chovanců. Tito žáci byli vyučováni podle učebních osnov, které sepsal sám tehdejší ředitel Beran.¹³⁰

¹²⁷ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 146.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ NOVÁK, Alois. *Pamětní spis ke stopadesátiletému trvání Pražského soukromého ústavu pro hluchoněmé v Praze-Smíchově: [1786-1936]*. Praha, 1938, s. 78.

¹³⁰ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 146.

Vzhledem k tomu, že byli učitelé ústavu – jak sám ředitel Beran, tak školské sestry, k výuce neslyšících dětí připravování v pražském ústavu pro hluchoněmé, odráží se od toho také používaná výuková metoda. Chovanci královehradeckého ústavu pro neslyšící byli vyučováni pomocí kombinované metody – během výuky byly používány posunky a sestry během volných chvíl pak u dětí rozvíjely i mluvený jazyk. Odrážel se zde i vliv Karla Malého, se kterým se Josef Beran během svého působení na pražském ústavu setkal – jeho odkaz se zde projevoval především v individuálním přístupu k chovancům. Josef Beran pro své žáky také sestavil a roku 1886 vydal *První čítanku pro žáky hluchoněmé*.

Významným milníkem v oblasti vyučování (nejen neslyšících) se jistě stává rok 1889. Právě v tomto roce se stává ředitelkou sestra Eustachie Rypotová. Je tak první ženou v takové funkci v Českých zemích.¹³¹

¹³¹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999, s. 147.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem sledovala vznik a vývoj jednotlivých českomoravských ústavů pro neslyšící, respektive aplikace výukových metod a jejich aplikanty. Na počátku své bakalářské práce jsem se věnovala jak sociálnímu vnímání sluchově postižených, tak postupnému vnímání potřeby aktualizace výukových metod pro sluchově postižené. Pozornost byla věnována i předchůdcům hlavních výukových metod, tj. francouzské a německé metodě. Též byly popsány základní tehdejší výukové metody, tj. orální, manuální a kombinovaná. V hlavní části práce jsem se zaměřila na vznik a vývoj jednotlivých českomoravských ústavů v 19. století. Sledovány byly nejen výukové metody, ale též i jejich propagátoři.

I přes rámcové kodifikační snahy Milánského kongresu můžeme konstatovat, že v rámci českomoravského prostoru neměly závěry tohoto kongresu na používané výukové metody bezprostřední vliv. Naopak zde byla regionálně rozdělená výuka sluchově postižených. Významný vliv na vznik dalších ústavů pro neslyšící měl v 19. století měl Pražský ústav pro hluchoněmé. Vzhledem k propojenosti již vzniklého Vídeňského ústavu, kde dominovala francouzská výuková metoda sluchově postižených (manuální), s pražským ústavem, fungovala v českém prostředí též primárně metoda manuální. Tato manuální metoda, jež byla jednotlivými vyučujícími individuálně upravována, významně rozvíjela posunkovou mluvu sluchově postižených. I přes všeobecnou snahu (i v ostatních zemích) prosazovat spíše orální metodu, především pro její výsledky v následné aklimatizaci žáků ve společnosti, prosadila se definitivně tato metoda na našem území až na počátku 20. století. Oproti českému prostředí a Pražskému ústavu se vymykal prostor moravský, kde dominovala výuková metoda orální. Jedním z významných faktorů může být i značná dominance německého etnika, považující za podstatnější vliv metod používaných v německých ústavech. Vzhledem k regionálním a jazykovým sporům též bohužel došlo k upozadění produkce česky vydávaných pomůcek pro sluchově postižené. Důvodem byl nezájem o tyto pomůcky na ústavech, kde stále dominovala výuka v německém jazyce. V průběhu druhé poloviny 19. století se však tato tendence začala zlepšovat, vzhledem k vyššímu počtu česky vyučujících učitelů neslyšících.

V neposlední řadě musím zmínit přelomovou Frostovu kombinovanou metodu. Frost si byl vědom výhod i nevýhod obou používaných metod a pokusil se je nakombinovat tak, aby v celkovém výsledku byla jeho nová metoda co nejvíce prospěšná pro jeho žáky. Ti se díky této metodě mohli v krátkém čase naučit spoustu nových informací a obohatili se tak především o vědomosti z oblasti náboženství, které bylo vyučováno pomocí posunků.

V ostatních předmětech byl však žáků představován mluvený jazyk, aby tak byli schopni aklimatizace ve slyšící společnosti po ukončení jejich vzdělávání v ústavu.

I přes tendence posazování spíše orální metody se tak i díky výše popsanému alespoň částečně na českých ústavech pro neslyšící manuální metoda udržovala po celé 19. století, a dokonce i na začátku 20. století. Je jen velká škoda, že se po prosazení orální metody na tyto postupy, a i jejich zakladatele a propagátory téměř zapomnělo.

Přínosy velikánů mezi vyučujícími neslyšících na našem území práce zaznamenává i v jejich přístupu k žákům. Skrze individuální výuku byl kladen důraz na individuální progres žáků v orální výuce. Upuštěno bylo od dříve užívaných nenásilných přístupů, jakými bylo užívání kostí v puse či držení jazyka v průběhu mluvy sluchově postižených žáků. Nejlépe tyto tendence shrnuje výrok jednoho z učitelů Karla Malého, která zároveň i ideálně uzavírá tuto práci.

„Nejlepší metodou musí býti uznána ta, která dovede srdce hluchoněmého roznítiti ohněm pro dobro, mysl jeho zušlechtiti, snahu jeho stále pobádati ke konání dobra, která dovede jej přesvědčiti, že i on jest člověk, jako občané druzí a má s nimi rovné povinnosti.“¹³²

¹³² FUCHS, František. *Karel Malý*, in: Úchylná mládež: časopis pro výzkum a výchovu mládeže slabomyslné, hluchoněmé, slepé, mravně vadné a zmrzačené, roč. 4, č. 1-2. Praha, 1928, s. 28.

Seznam použitých informačních zdrojů

Odborné publikace

- ADÁMEK, Karel. *Z naší doby*. Velké Meziříčí, 1888.
- Aristotelés, NETOPILÍK Jakub, KŘÍŽ Antonín, MRÁZ Milan. *Člověk a příroda*. Praha, 1984.
- BERAN, Josef. *První čítanka pro žáky hluchoněmé*. Chrudim, 1886.
- HÁDKOVÁ, Kateřina. *Člověk se sluchovým postižením*. Praha, 2016.
- HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení, Úvod do surdopedie*. Praha, 2012.
- HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*, 1. díl. Praha, 1999.
- KADLEC, Jaroslav. *Jan Valerián Jirsík: biskup českobudějovický*. České Budějovice, 1993.
- KMOCH, Karel M.. *Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100-letého jeho trvání*. Praha, 1886.
- KOLÁŘ, Josef. *Sto let vyučování hluchoněmých na Moravě*. České Budějovice, 1933.
- KOLÁŘ, Josef. *Návod ku předpravnému vyučování dítek hluchoněmých ve škole obecné*. Vídeň, 1897.
- KOMENSKÝ, Jan Amos. *Vševýchova = Pampaedia*. Praha, 1948.
- KOMORNÁ, Marie. *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávacích metod ve výuce*. Praha, 2008.
- MALÝ, Karel, *Hluchoněmost*. Praha, 1907.
- MÁZEROVÁ, Romana. *Kultura Komunity neslyšících v České republice, Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Praha, 1999.
- NOVÁK, Alois. *Pamětní spis ke stopadesátiletému trvání Pražského soukromého ústavu pro hluchoněmé v Praze-Smíchově: [1786-1936]*. Praha, 1938.
- NOVÁK, Alois. *Z dějin nápravné pedagogiky: Na pražském ústavě pro hluchoněmé*. Praha [asi 1935].
- POUL, Jan. *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno, 1996.
- VALÍČEK, Jan. *První čítanka pro hluchoněmé*. Brno, 1872.

VITÁK, Antonín Konstantin. *Paměti starého učitele-vlastence, persekucí postiženého*, Díl 2. Praha, 1904.

VÝMOLA, Karel. *Dějiny výchovy a vzdělávání hluchoněmých*. Praha, 1925.

ZEMAN, Josef a Petr M. VESELSKÝ. *Rukopis Petra Miloslava Veselského o výchově hluchoněmých*. Praha, 1931.

Odborné články a periodika

Budivoj. České Budějovice, 1864-1914.

Česká škola: časopis vychovatelský pro učitelstvo a přátele školství národního v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, č. 28. Praha, 1886.

FUCHS, František. *Karel Malý*, in: *Úchýlná mládež: časopis pro výzkum a výchovu mládeže slabomyslné, hluchoněmé, slepé, mravně vadné a zmrzačené*, roč. 4, č. 1-2. Praha, 1928.

HUDÁKOVÁ, A. *Milánský kongres: podrobnosti, souvislosti*. InfoZpravodaj – Magazín informačního centra o hluchotě, č. 20, 2012.

Ivančický zpravodaj, roč. 3, č. 2. Ivančice, 1974.

KUDYN, František: *Z mých vzpomínek na řed. P. K. Kmocha*. In: *Obzor hluchoněmých*, roč. 24, č. 3, 1941.

NEUDÖRFLOVÁ, Jana. *Péče o osoby s těžkým sluchovým postižením na přelomu 19. a 20. století*. In: *Sociální práce = Sociálna práca: odborná revue pro sociální práci*, roč. 2009, č. 4.

OKROUHLÍKOVÁ, Lenka. *Z historie českého znakového jazyka – Johann Mücke a první slovníček znaků (1834)*. In: *Studie aplikované lingvistiky*, roč. 8, č. 1, 2017.

POUL, Jan. *Začátky péče o neslyšící na Moravě*. In: *Jižní Morava. Vlastivědný sborník*.: Brno, 1990.

RYŠAVÝ, Jan. *Ke čtyřicetiletému jubileu ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích*. In: *Budivoj*. České Budějovice, roč. 47, č. 88, 1911.

VLASÁKOVÁ, Olga, Emil KORDIOVSKÝ, Antonín VOJTEK. *Podivín: vlastivědný sborník jihomoravského města*. Mikulov, 1997.

Internetové zdroje

Historie školy. Online. MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené České Budějovice. Dostupné z: <https://www.sluchpostcb.cz/c-169-historie-skoly.html>. [cit. 2024-07-07]